

Kútavató

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy mesekút. Ez a kút ott gubbasztott a kisbaconi ház udvarán, rozsdás láncain a napsugár pormacskákat táncoltatott, a vödre porosan prüsskölt, köperemén pedig színesen lehullt falevél-szőnyeggel hancúrozott a pajkos őszi szél. A mesekút meg csak sóhajtozott, ábrándozott, régi idők csodaszép emlékein búslakodott.

– Édes, Istenem! – motyogta magában – De rég is volt már az a jó világ, amikor Elek Apó megragadta a fényes vödrét, hogy aztán azt belemárthassa kristálytisztába. Onnan húzta ki a szebbnél-szebb ötleteket, mert az a víz telis-tele volt mesékkel. Ott kergetőztek az aranygyapjas kosok, ott hancúrozott Többsincs királyfi, Furulyás Palkó talpalávalót játszott, a talléros kalap illendően megemelődött, a Csali mese az okos lányt szédítette, a török basa meg hol a Világszép Nádszál kisasszonyt, hol meg a Hétszépességű Királykisasszonyt csodálta. Istenem! Az volt aztán a jó világ, amikor az Apó lehuppant a kút mellé, a kerti székre a kerti asztal felé hajolva, és friss kútvizet szürcsölve csak úgy rötta a betűket, hogy aztán azokkal bejárják a kerek világot. És miközben a baconi házból kiszálló, hamuba sült pogácsa illatával keveredett a levegő, aközben csak mondták, csak mondták a meséket. A megtelő papírlapok felett így találkozhattak megannyi hőssel, Gyöngyvirág Palkóval, Béla kisasszonnyal, no meg Babszem Jankóval.

És ahogy így az emlékekbe fedkezett a kút, a messzi erdélyi szél magával hozta az Apó meleg hangját: „Mese, mese, fakakas / Bújj a lyukba, ott hallgass. / Kata, Kata két garas / Neked adom, csak hallgass” – „Mit búslakodsz, te kút! Bár belőled meséket nem húznak már elő, de távoli vidéken, valahol még a Lajtán innen más kutakat emelnek. Aprócska nebulók és öket okítók nevetve merítenek friss vízből újabb meséket, ülnek le partjánál a padra, hogy beleharapjanak a feledhetetlen

A Kányádi Sándor és Lengyel László kezdeményezésére elindított Benedek Elek mesekút-mozgalom harmadik színhelyén: a soproni Nyugat-Magyarországi Egyetem Benedek Elek Tanítóképző Kar előtt Kányádi Sándor, Szála Erzsébet és

ízű, utcában készült túrós batyuba, almás rétesbe, a mai kor tán már hamuba se sült babos pogácsába.” „Mese, mese, mátká / Pilangó madárka, / Uri bunda, kopasz egér / Ugorjon a nyakadba” – kiáltotta el magát Apó, s akkorát ugrott örömeiben, hogy a még a távoli nyugati végen álló szobra is azon nyomban összerendezte.

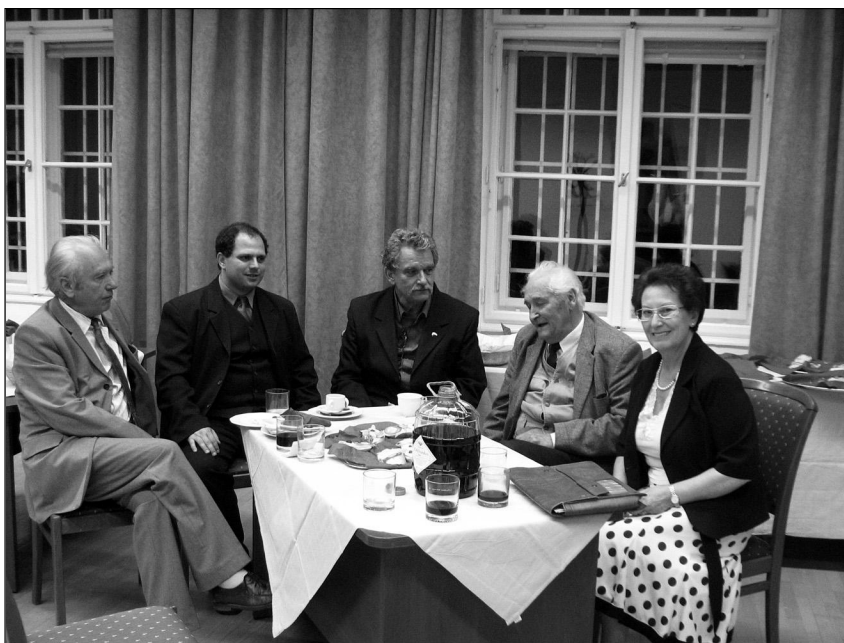
Lám-lám, új helyeken tűr a kurtá farkú malac, Palkó mostanság errefele fújja-fújja szépen szóló furulyáját, máshol emelkedik – ha nem is új kandeláberként – égig a paszuly, valahol ott, ahol egykoron, Apó idejében Bünker János Rajnárd írogatott. Újabb mesekutak épültek nem királyfik és herceg-úrfik, nem grófkisasszonyok és királyleányok arányaiból, de a mesék szerelmeseinek özvegy-asszonyos két filléréiből. És a baconi kút mindjárt nem volt már olyan szomorú, mert tudta, vagy egy kistestvére távoli vidéken, messzi földeken, immár helyette is ontja a csodálatos meséket. Mert az „Öreg kandallóban a tűz most is pattog, / Lobognak a lángok, / Mesemondó esték, ti nem változatok.”

És mert a mesékből az élet vize árad. Olyannyi, hogy még a hatalmas Isten is úgy gondolta, hogy néha-néha biblikus mesevilágok legendáin és mítoszain át szólja az Ő igéit. Hogy meséljen a legnagyobb valóságról, aki magáról is azt mondta: „Ego eimi té alétheia – Én vagyok az igazság, a valóság”. Mert a mesékben né-

ha sokkal több a valóság valódi tartalma, az igazi létnek a tündérvilágból áradó szeretete, mint a száraz földi életünkben. És ahogy a mesék a felnőttek szívből jövő ajándékai, úgy a belőlük sugárzott erő, hit és bátorság felfelé is mutat. Valahova, ami végképp kilép a mindennapok szürke világából, és ráhangolódik a rendkívüli, a csodálatosra, a mindenek-feletti-re.

E kút erre emlékeztessen minket, kedves Cimborák, vagyis hát kedves Testvéreim! Bujkáljon benne a hagyományörzés, az égi-földi értékeink átmentése, a bizalom fellépése és az örömszerzés. Bár csak általa egész életünk és az azon túli lét is meséssé válna! Ezt a bűvöletet, ezt a bennünk mélyen örökké ott élő gyermeki hitet kívánom Mindannyiunknak, miközben megáldom ezt a Kutat az Atya, Fiú, Szentlélek nevében; hogy üdítse a megfáradt vándorokat, e parkot, hogy borítsa virágba a szívünket, és az ezek mellett élő örök gyerekeket, hogy (ahogy az Apó mondta): „a mesék világa, melyet bejártam, színeken pompázó világ” legyen számukra.

Koradélután aprócska amolyan Elek Após mese-parafázis-mondást követően áldottam meg a kutat és mindazokat, akiknek a kar előtti park boldog életérzéseket kelt a szívében. E jubileumi ünnepség keretében a zászlószentelés előtt viszont hadd ne folytassam ezt a mesemondást,

A Benedek Elek-émlékkonferencia szünetében az előadók egy csoportja: Hegedűs Imre János, Perjámosi Sándor, Szabó Zsolt, Kányádi Sándor és Szála Erzsébet

minthogy tudom, hogy még a mozifilmek esetében is az ikszedik folytatás legtöbbször már csak olcsó utánzata az elsőnek.

Helyette hadd idézzek valakit, egy másik nagy erdélyit, Tamási Áront. Teszem ezt úgy, hogy a lógón szereplő 150, 110 és 50 éves jelzése mellé odateszek most egy 80-ast. 80 esztendővel és egy hónappal ezelőtt a kisbaconi temetőben felavatták Benedek Elek új és immár méltó sírkövét, amely kapcsán Tamásiban a következő gondolatok születtek meg. Talán nem olcsó plagizálás, ha az áldó gondolatokat tőle citálom, és az egykori sírparti megemlékezéséből szemezgetek.

„Vagy értitek talán ezt a jelt, amely mellett én olyan boldog állapotban ülök? Értitek ezt a sírhantot, amely a Gondviselés kegyelméből rakatott ide, ennek a kicsi székely falunak a temetőjé-

be? Értitek az édes Anyaföldnek ezt a friss domborodását, amely világít a mi éjszakánkban, ezt a lobogó zászlót, amelynek alatta egy egész napja ülök immár, virasztván eme szent jel mellett egész éjszakának idején. Az igazság pedig az, hogy ez a sírhant minden feléje csődülő setétség dacára lángol. Tehát van okom örömben kiáltani fel: Csakugyan Jézus tanítványa volt! Nézzétek e sírt: ebben Benedek Elek fekszik.

De az én Benedek Elekem nincs a föld alatt, ő a föld felett van. A test eszköz volt nála is csupán, amely nyugodtan porrá lehet, mert elvégezte feladatát: világba trombitálta a szeretet igazságát, felemelte a föld fölé az örökké élő lelket. Eltűnt a délceg porhüvely, hogy ne zavarjon minket az igazság követésében. Az öröm sugara süvít fel a sírnál: Benedek Elek bejárhatta ennek az

öbölnek minden vajúdó hullámmezejét, amíg mindenütt elhangzott a szava: ímé, így cselekedjétek az én népemért. Végigcsinálta az isteni játékot, jobban és igazabban, mint bárki. Hős volt, bátor és igaz: ennek a földnek szemünk előtti vértanúja, testvére a régieknek, akiket úgy szeretett: Apáczainak, Mikesnek, Kőrösi Csomának, a keveseknek, az örökké élőknek. Istenem, olyan boldog vagyok, hogy ölelhettem, míg közöttünk járt; hogy nézhettem őt: a tiszta Férfiút, az útmutató nagy Fát, az Embert az ember telenségben, akinek a teste Igévé lett.”

Magyaráznom nem kell a mai is élő egykori emlékidézést, hanem megáldom velük, mintegy ígével a kar zászlaját az Atya, Fiú, Szentlélek nevében. Legyen áldott e zászló, hogy a Tamási-gondolat fényében emlékeztessen minket Benedek Elek sírhantjára és lelki örökségére. Legyen áldott mindenki, aki e zászló alatt a benedeki, a mesésnél messze sugárzóbb fényt hordozza a világban, a nevelésben, az oktató munkában. Legyen áldott mindenki, aki e lobogó szellemiségével és lobogó szellemiséggel a szeretet igazságát közvetíti egyetemünkön, karunkon, akár nevelőként, akár neveltként, leendő nevelőként.

GABNAI SÁNDOR

XV. Partiumi Honismereti Konferencia

A Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság szeptember 4–6. között Hadadon, a Dégenfeld-kastélyban tartotta honismereti konferenciáját.

A Szózat eléneklése után Csürry István, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület helyettes

püspöke tartott áhítatot. Dukrét Géza, a PBMET elnöke köszöntötte a megjelenteket, majd Kurta-Tötös Beáta lelkipásztor, mint házigazda üdvözölte a vendégeket, kihangsúlyozva, hogy a konferencia itteni megszervezése megtiszteltetés a Dégenfeld Alapítvány

számára. A konferenciát köszöntötte még Balogh Ferenc polgármester, Csehi Árpád Szabolcs, a Szatmár megyei tanács elnöke, Erdei D. István képviselő, Egyed Ákos, az Erdélyi Múzeum-Egyesület elnöke, Halász Péter, a Honismereti Szövetség elnöke,

Káldy Gyula, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) részéről, Gaal György, a Kelemen Lajos Műemlékvédő Társaság elnöke, Wanek Ferenc, az Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság Tudomány- és Ipartörténeti Szakosztályának elnöke.

A konferenciát megtisztelte jelenlétével Csorba Csaba, a Kazinczy Ferenc Társaság alelnöke, Romhányi András, a Magyar Művelődési Intézet főmunkatársa, Révész Gizella, a Határon Túli Emlékhelyekért Alapítvány elnöke, Ráday Mihály, a Város- és Faluvédők Szövetsége, Hungaria Nostra elnöke, Sebestyén József, a KÖH munkatársa, Nagy Sándor, a Nagykárolyi Református Egyházmege esperese.

A XV. konferencia alkalmából Dukrét Géza ismertette az eddigi konferenciák témáit és az itt átadott Fényes Elek-díjak tulajdonosait. Ezt követően átadták az idei kitüntetések.

Fényes Elek-díjban részesült Szabó István (Ottomány), Erdei János (Szilágysomlyó), Hitter Ferenc (Felsőbánya) és Vajda Sándor (Borosjenő). A helytörténeti kutatásban, a honismereti nevelésben, az egyesületi munkában végzett példamutató tevékenységért díszoklevelet kapott Bara István (Szatmárnémeti), Fazekas Lóránd (Szatmárnémeti), Jakab Rita (Nagybánya), Kupán Árpád (Nagyvárad), Jancsó Árpád (Temesvár), Ujj János (Arad), Wanek Ferenc (Kolozsvár), Kovács Rozália (Érmihályfalva), Nagyváradról Mihálka Magdolna, Pásztai Ottó, Gönyey Éva, Bordás István.

A XV. konferencia fő témái a következők voltak: Ipartörténeti műemlékek, Pusztuló műemlékeink, A 20. század öröksége. Az előadások sora hagyományosan, a konferenciának helyt adó Hadad megismerésével kezdődött. Németi János, hadadi földrajztanár a település természeti viszonyait, történelmét ismertette, majd Kaszta István (Nagybánya) a Hadadiak küzdelmei történelmük folyamán címen tartott előadást.

Ebéd után a következő előadások hangzottak el: Egyed Ákos akadémikus professzor (Kolozsvár) ismertette a 150 éves Erdélyi Múzeum-Egyesület tevékenységét, Sebestyén József (Budapest) a műemlékvédelem, örökségvédelem aktuális problémáit boncol-

A konferencia résztvevői érdeklődéssel hallgatták az előadásokat. Az első sorban balról jobbra: Romhányi András, Halász Péter, Egyed Ákos és Starmüller Géza.

gatta, Csorba Csaba (Szolnok) a kastélyok és kúriák 20. századi sorsáról beszélt, Dukrét Géza vetített képek segítségével mutatta be Bihar megye pusztuló műemlékeit, és végül Kiss Zoltán (Kraszna) Adalékok a református felekezeti oktatás 1945–1948 közötti történetéhez című tanulmányában a szilágysági tanítósorsokat ismertette. Előadások után a társaság, Németi János tanár vezetésével megtekintette a Wesselényi kastélyt és a református templomot. Este filmvetítés következett, Hitter Ferenc Felsőbánya varázsa címen a művésztelep festményeit mutatta be.

Másnap délelőtt Harangozó Imre (Újkígyós) ortodox templomok középkori freskóit mutatta be, amelyek szent királyainkat ábrázolják, Starmüller Géza (Kolozsvár) Kővár és vidékének történelemformáló szerepét ismertette, Vajda Sándor (Borosjenő) Barabás Miklós oltárképeit mutatta be a borosjenői római katolikus templomból, Wanek Ferenc (Kolozsvár) a két hadadi csata történetét és jelentőségét taglalta, majd Jancsó Árpád (Temesvár) a száz éves temesvári vízi erőműről, mint ipari műemlékről tartott érdekes előadást. Ezt követően Dukrét Géza ismertette Kiss Kálmán: Túrterebes iskola- és egyháztörténete című kötetét, amely a Partiumi füzetek 59. kötete. A bemutató után Kiss Kálmán is hozzászólt. Szünet után Egyed Ákos (Kolozsvár) a kétszáz éve meghalt Wesselényi Miklósról érkezett, Ha-

lász Péter (Budapest) Morvay Péterről, az Ecsedi-láp néprajzi kutatójáról emlékezett meg, aki épp száz évvel ezelőtt született, Ráday Mihály egy kisfilmet mutatott be a nagyváradi neológ zsidó temetőről, Kupán Árpád (Nagyvárad) a Dobrai Református Egyházközség életét ismertette.

Ebéd után Tácsi Erika (Temesvár) mutatta be Herczeg Ferenc munkásságát, aki első Nobel-díjasunk lehetett volna. Horber Pál (Nagyvárad) Balogh Ernő professzorról és a meziádi Czárán Gyula cseppkőbarlangról érkezett, Krestyán Ilona (Temesvár) Temesvár két világháború közötti társadalmi és kulturális helyzetképét ecsetelte, Jancsó Árpád (Temesvár) a százéves temesvári Liget-úti híd építéstörténetéről tartott előadást, majd Antal Béla (Nagyvárad) ismertette Biharpüspöki névkataszterét a 13. századtól kezdve.

A konferencia közgyűléssel zárult, amelyen megtárgyaltuk az egyesület legfontosabb problémáit. Az új tagok átvették tagsági könyvecskéiket. Vacsora után táborni és nótaszó zárta a napot.

A harmadik nap szakmai kirándulással folytatódott. Bogdándon megtekintettük a Sípos László tájházat, ahol megemlékeztünk, az épp tíz éve elhunyt tagtársunkról, Sípos Lászlóról.

Szilágylompérton megcsodáltuk a kazettás mennyezetű református templomot, és meglátogattuk az Ady-emlékeket, Erszákásban megnéztük a református

templomot. Dobrán Kurta-Tötös Szabolcs lelkipásztor tartott előadást a templomról, majd mint házigazda meghívta a társaságot ebédre.

Ebéd után megtekintettük az Árpád-kori, román stílusú református templomot Ákoson. Kirándulásunk a nagykárolyi református és római katolikus templomok látogatásával zárult, ahol Némethi János tanár kalauzolt minket.

Az összesen 87 részvevő számos információval gazdagodva, érzelmekkel feltöltődve érkezett haza.

A konferenciát anyagilag támogatta a Határon Túli Magyar Emlékhelyekért Alapítvány, Hadad Polgármesteri Hivatala, a Dégenfeld Alapítvány, a Dobrai és a Szilágycsehi Református Egyházközségek.

DUKRÉT GÉZA

A Fényes Elek-díjak átadása.

Kazinczy emlékezete

A Tokai Író tábor emlékfalánál

Van Kazinczy Ferencnek egy igen kedves, hanglejtő rajza. Valamikor az 1820-as évek közepén jelent meg nyomtatásban a Hébe zsebkönyvsorozat előlapján, címe: A Tokaji-Hegy az Újhelyi Várhegyről nézve. Köztudott, hogyha Kazinczy nem író, költő, akkor képzőművész lett volna, hiszen kötetekre menő rajza van. Ez a látkép-rajza azonban jelképes erejű, magában foglalja azokat a képzetársításokat, amelyeket Tokaj-Hegyalja jelent. Kazinczy ezzel a rajzzal mintegy birtokba veszi, magához öleli a tiszai-bodrogi tájat, hegyeivel, a hegyek lábánál húzódó lapáttal, vízeivel, a szökén csillogó Tiszával, a csendes Bodroggal, a szőlőkkel, a szőlőt művelő, vagy nyáját őrző pásztorokkal. „Ez az én hazám” – mondja Kazinczy, s ennek a hazának a címe Tokaj, amely most jelképesen magához hívja, örök lakóhelyet kínál 250 éve született fiának, a magyar nyelv szerelmesének és megújítójának.

Kazinczy igen sokszor nézte a Tokaji-hegyet a sátorlajújhelyi hegyek valamelyikéről, különösen ősszel, mert kedves elfoglaltsága volt a szüret. Idézem: „Kedvesebb őszi napot nem képzelhetni. A tűz nagy lángokban ége előttünk, s Eugéniének gondja volt, hogy az el ne aludjon... Szébb kinézést nem képzelhetni. Három oldalról egyvégtében valánk kö-

rülölve hegyekkel, előttünk pedig Szabolcs felé a legszebb lapály nyúlt el rétséggel, s majd fakó, majd zöld, majd kék erdőkkel, a színnek minden nűanszáiban, mely erdők közül a Tokaji-hegy maga mint egy Vorgebirg dominálva emelkedett fel...”

Szinte vég nélkül idézhetném a gyönyörű tájleírásokat Tokajról és vidékéről, de Kazinczynak sok közvetlen élménye is van a városról. Igen sokszor megtette itt az utat Széphalom és a szülőhely, a bihari Érsemjén között utazván.

Tokaj nemcsak az említett rajzon, de a versekben is jelképpé emelkedik. Fogsága idején, 1800 nyarán mint rabot Kufsteinből a munkácsi börtönbe hurcolják, folyón, hajón is utaztatják, ebből az élményből születik Az Inn hátán című költeménye. Bizakodó, hogy közelebb kerül immár a zempléni, abaúji tájhoz osztrák földről, de versében még nehezen, így sóhajt fel:

„Haj, de hol a haza még, hol még Tokaj? Hol vagon a domb, / Mely a régen-várt számkilököttnek örül?”

De térjünk a borra. A Tövis és virágok egyik legismertebb epigrammájában a tokaj-hegyaljai bor már-már esztétikai minőség, a költői mesterség fokmérőjének számít:

Írói érdem

Szólj! s ki vagy, elmondom. – Ne tovább! ismerlek egészen.

Nékem üres fecsegőt fest az üres fecsegés.

Íz, szín, tűz vagon a borban, ha hegyaljai termés:

Íz, csín, tűz vagyon a versben, ha mesteri mív.

A hegyaljai-tokaji bor szimbólum is, Magyarország szimbóluma, egyenlő a hazaszeretettel. Igazolása ennek a Fogságom naplójából az a kis miniatűr, amikor a magyar jakobinusok fogoly csapata a brünni börtönből Kufsteinbe vitetvén, tokaji bort vásárolhatott. Kazinczy így örökíti meg ezt a jelenetet:

„Neumarkton ebédelvén, a kellnerleány (férfi kellenek ott nincsenek) sorba tudakozza bennünket, milyen bort parancsolunk; s minthogy én bornemissza valék, úgy hitte, hogy talán jobb bort parancsolok, ha közönséges nem kell is.

– Van magyar borok?

– Van.

– Tokajit, két butéliával!

Elhozta. Én az egyiket a praesideáló Aubertnek (a fegyveres örök parancsnokának) nyújtám, ki azt azonnal oldalzsebjebe dugá; a másikat kiosztám társaimnak e szóval: Hazánk felé fordulva, mint Jeruzsálemnek a zsidó, mikor imádkozik!”

Én pedig látom magam előtt a megláncolt lábú, meggyötört magyarok csapatát, ahogy Magyarországra fordulva isszák meg borukat a figyelő, fegyveres ulánus katonák között.

Sok adalékot gyűjthetnék még csokorba Kazinczy és Tokaj kapcsolatáról. De nem teszem, mert a mai emlékjel-állítás túlmutat a helyi vonatkozásokon. Felteszem a kérdést, mint Ady Endre tette vagy száz évvel ezelőtt: ki is volt nekünk ez a Kazinczy Ferenc?

Az én válaszom rá, néhány példázattal. Ahogyan Nagy László vitte át – fogában tartva – a szerelmet a túlsó partra, úgy vitte át Kazinczy a magyar nyelvet egy másik partra, átrepítve az elmúlás, az elhalás

Léthe-vize fölé, s adott neki új életet, új küzdelmekre reményt.

A másik válasz, hogy ki volt ő, azt mondhatjuk Kemény Zsigmonddal: „Széchenyi előde Kazinczy volt.” A két nagy „izgató”, az egyik a felvilágosodás, a másik a reformkorban, de céljaik ugyanazok voltak: a korabeli elmaradott magyar állapotokat megváltoztatni, népünket a művelt világ régiójába emelni; Széchenyi ezt kézzelfogható dolgok megalkotásával kívánta elérni, Kazinczy a tudományban, a művészetekben és nyelvünk tökéletesítésével igyekezett e célt megvalósítani. Mindkettőjük ügye előbb vagy utóbb, de – tudjuk – diadalmaskodott.

S végül magának Kazinczynak válasza, hogy ki volt ő: „Nekem elég érdemem volt kitisztítani a műveletlen berkeket, hogy az istenfiak szabadon fut hassanak rajtok.” – Az istenfiak a Kisfaludyak, Vörösmarty, Kölcsey, Petőfi, Arany, Jókai, a reformkori nagy nemzedék.

Kitisztította előttük az utat, s az út, a kiművelt magyar nyelv nyitva van máig: fussanak rajta a mai írók is!

Mi pedig áldjuk emlékezetét.

FEHÉR JÓZSEF

(Elhangzott a Tokaji Íróklubban 2009. augusztus 14-én, Kazinczy Ferenc emléktáblájának avatásán.)

MATUR-tábor Torockón

2009. november 20–22. között második alkalommal került megrendezésre szakkollégiumunk műhelytábor. Az elsődleges cél az ismerkedés volt a jövőbeni zökkenőmentes együttműködés érdekében a nyolc alapító és tizenhét új tag között. Ezt a célt remekül szolgálták a csapatjátékok, társasjátékok és a Seer Szeréna, tréner tartotta csapatépítés.

A pénteki napot egy kis kirándulással tettük emlékezetessé: kisebb-nagyobb lelkesedéssel megmásztuk a Várkö nevű csúcsot, melyen egykor a Torockzai család vára állt, ma azonban csak romokra lertünk. A napnyugta már a Tóbiás-házban ért, ahol játék és vacsora után két előadást is meghallgathattunk.

Pápay Orsolya a külföldi ösztöndíjak világába vezetett be minket. Egy sor praktikus tanáccsal látott el, emellett bepillantást nyerhettünk a szlovéniai és lengyelországi egyetemi életbe. Kiderült, hogy fontos a pozitív hozzáállás, a nyitottság és nem utolsósorban a társaság.

A tábor idejére csatlakozott hozzánk Yoo Seungwan, szöuli cserediák, aki ebben a tanévben a FSEGA hallgatója. Pápay Orsi beszámolója után, egy más szemszögből is megismerkedhettünk a külföldön tanulás előnyeivel és hátrányaival. A kulturális és nyelvi különbségek miatt különleges élmény volt Wils (angol névén) jelenléte.

Szombaton Héjja Szabolcs

(Pólus Center fiókgazgató, OTP Bank Románia) jóvoltából rövid esettanulmányok során ismerkedhettünk meg a különböző banki szolgáltatásokkal. A feladat testre szabott volt: minden csoport el kellett adja saját banki szolgáltatását a hallgatóságnak. A legjobb csoport egy jelképes nyereményben részesült.

Seer Szeréna csapatépítő gyakorlatai alatt sok új információt tudtunk meg egymásról, de önmagunkról is. A foglalkozás végén hasznos tanulságokat vontunk le: például, hogy milyen jelentősek egyszerű választásaink, mik kellenek ahhoz, hogy egy csapat jól működjön, vagy azt hogy a bonyolult problémákat is ki tudnánk bogarazni több türelem és egymás-

Közös kép a Várszikla oldalában.

ra figyelés segítségével.

A várva várt (és finom) ebéd után a tréner-kedésről tudhattunk meg többet, sőt, közösen próbáltunk megoldást találni egy vállalkozás egyre jobban elmérgesedő gondjaira.

Többünk számára is vonzó témának bizonyult a romániai online reklámpiac, amelyről Seer László (Transindex) tartott előadást. A nagy érdeklődésre való tekintettel a jövőben ún. shadowing program

alakul ki a vállalat és a MATUR között.

Az est leszálltával érkezett az ideje, hogy mint frissen összerakott csapat beszéljünk a szakkollégium jelenéről és jövőjéről. Rövid távú célként kitűztük a MATUR Szakmai Nyílt Napok megszervezését. Meghatároztunk témákat is, amelyekben kutatásokat végzünk majd, valamint beszéltünk a MA-TUtoR program beindításáról, amelynek során a

diploma dolgozatukat készítő harmadévesekkel együttműködhetnek az alsóbb évfolyamok diákjai, a kölcsönös segítségnyújtás, fejlődés elve szerint.

A társasjátékok vették át a főszerepet az éjszaka hátralevő részében, ám a sűrű és érdekes program miatt a csapat kidőlt, mielőtt a beígért táborzáró mulatozás elkezdődhetett volna.

Vasárnap délelőtt a program utolsó pontjaként kiértékeljük az elmúlt két napot, a szakkollégium demokratikus rendszerének köszönhetően minden egyes tag kifejtette elképzeléseit, észrevételeit. Abban mindannyian megegyeztünk, hogy az idei műhelytábor ígéretes kezdésnek bizonyult, és a MATUR feltöltődve, megújulva keresi tovább ebben az egyetemi évben is a kihívásokat.

VAJDA BOGLÁRKA

Köszönjük a lehetőséget támogatóinknak: MOL Románia, EVO Line Kft., Deico Kft. és Doboz Kft.

Az Aradi Kamaraszínház 2009-2010-es évadterve

A Lovak az ablakban című előadással indult szeptember 28-án az Aradi Kamaraszínház 2009-2010-es évada. A produkció érdekessége, hogy az Aradi Kamaraszínház és a Pécsi Harmadik Színház együttműködésében készült, és nem csak az aradi teátrum, hanem a pécsiek repertoárjába is bekerül. Az előadás létrehozását a Nemzeti Kulturális Alap (NKA), és a Pécs2010 – Európa Kulturális Fővárosa támogatta.

„Az évad, amelynek idéntől nem csak a kamaraszínház, hanem már a Ioan Slavici Színház is helyszíne lesz, tíz produkciót kínál a nézőknek. Olyan nevek lépnek majd a nagyszínház színpadára, mint Kern András, Sebestyén Márta, a művésznőt kísérő Sebő együttes, Mácsai Pál, Huzella Péter, és nem utolsósorban Kepes András” – mondta Tapasztó Ernő az Aradi Kamaraszínház művészeti vezetője. A színház az évad egyik csúcspontjának szánja a Vígszínház és az Orlai Produkciós Iroda előadását, Kern András aradi vendégszereplését. A Kossuth-díjas művész, aki még sosem játszott romániai színpadon, legendás és sokszínű humorával, a kis emberek ábrázolásának mestereként teszi majd emlékezetessé ezt a bemutatót.

Úgy, ahogy az aradiak számára a filmvászonról és a televízióból is jól ismert Kernt nem kell bemutatni,

nem szorul bemutatásra Sebestyén Márta sem, aki minden magyarországi díjat megkapott, amit egy művész elnyerhet: Az év énekesnője (1984), Liszt Ferenc-díj (1991), Kossuth-díj (1999), Prima Primissima-díj (2003), Magyar Köztársaság Érdemrend Középkeresztje (2005). A művésznő az Aradon már nagy sikert aratott Sebő Ferencsel és együttesével lép a közönség elé. Kepes Andrással egy új, beszélgetős, történetmesélős sorozatot indít be az Aradi Kamaraszínház: minden évben egy olyan személyiséget hívnak majd meg az aradi nagyszínház színpadára, aki munkásságával, közéletben betöltött szerepével, a legmagasabb szinten járult hozzá a magyar kultúrához és közéletéhez. Kepes András neve garancia arra, hogy egy igazán tartalmas estét tölthessen a néző egy valódi világutazóval, a magyar média igazi gentlemanével.

A Kamaraszínház vezetői szerint az előadások színvonala minden tekintetben eléri a nagyszínházi produkciókét, hiszen olyan művészek és társulatok lépnek majd a közönség elé, mint Mácsai Pál, Huzella Péter, a Bárka Színház, a Budapesti Kamaraszínház, a Pécsi Harmadik Színház. Az Aradi Kamaraszínház három önálló produkciót kínál a publikumnak: az első a már említett Lovak az ablakban című előadás, a

másik két önálló produkció egy katalán darab, és egy kortárs francia tragikomédia.

„A színház idén az igényes komédiákra és tragikomédiákra helyezi a hangsúlyt, az évadot ebben a szellemben, a legmagasabb szintű kulturális értékek mentén állítottuk össze. Szeretnénk egyensúlyt teremteni az igényesség és a felhőtlen szórakozás között” – magyarázta Gujdár Gabriella, az Aradi Kamaraszínház menedzsere.

A színház vezetői úgy látják: a romániai és a magyarországi színházi életben elért sikerek az Aradi Kamaraszínház jellegzetes, markáns előadásai kötelezik a teátrumot olyan produkciók létrehozására, amelyek a legfontosabb honi és külhoni fesztiválokon méltán tudják képviselni a színház és a város hírét.

Bár a gazdasági válságot az Aradi Kamaraszínház is megérezte, támogatóinak – az aradi városi tanácsnak, az aradi polgármesteri hivatalnak, az RMDSZ aradi szervezetének, a Communitas Alapítványnak, az aradi Bábszínháznak, magyar részről pedig kiemelten a Miniszterelnöki Hivatalnak, a Nemzeti Kulturális Alapnak és a Szülőföld Alapnak – köszönhetően remélhetőleg sikerült átvészelnie ezt a nehéz időszakot.

„Szeptember 7-én kezdjük a bérletárusítást az Aradi Kamaraszínházban. Régi bérleteseink elsőbbséget élveznek, az első öt napon visszavásárolhatják régi helyüket. Ezt követően szabadárusításban értékesítjük a bérleteket” – részletezték a kamaraszínház vezetői. A teljes árú (150 lej) Latinovits-bérlet vásárlói a kamaraszínházi esti előadásokra és a nagyszínházi kiemelt helyekre, a József Attila-bérlet (100 lej) és a Karinthy-diákbérlet (75 lej) vásárlói pedig a kamaraszínházi délutáni előadásokra és a nagyszínházi kedvezményes helyekre jogosultak.

A 2009–2010-es évadtervből

Matei Visniec: Lovak az ablakban (az Aradi Kamaraszínház és a Pécsi Harmadik Színház előadása),

Rodolf Sirera: Színház és méreg (az Aradi Kamaraszínház – Nagyvárad Theatre Egyesület – Váráshegy Színházi Műhely előadása),

Raymond Cousse: Gyerekességek (az Aradi Kamaraszínház előadása),

Eberhard Streul: A kellékes (a Pesti Színház és az Orlai Produkciós Iroda közös előadása),

Slawomir Mrozek: Multság (a Bárka Színház előadása),

3 tánc Beckett-re (a gyergyószentmiklósi Figura Stúdió Színház előadása),

Sebestyén Márta és a Sebő együttes estje, Befogad és kitaszít a világ (Mácsai Pál és Huzella Péter Villon-estje),

Spiró György: Kvartett (a Budapesti Kamaraszínház és a Pécsi Harmadik Színház előadása).

Vendégünk: Kepes András (Kepes Andrással Nótáros Lajos beszélget)

*

A 2010-es esztendő első előadása: január 7-én csütörtökön 19 órától az Aradi Kamaraszínház a Lovak az ablakban című, a pécsi Harmadik Színházzal koprodukcióban bemutatott előadást játssza a baranyai városban, a Határtalan Város – Határtalan Színház keretében, a Pécs2010 – Európa Kulturális Fővárosa programsorozat részeként.

A Párizsban élő román szerző magyar nyelven ed-

dig még soha nem játszott darabjának érdekessége, hogy a darabot két magyarországi, illetve egy romániai magyar színész játssza, az előadást pedig egy román rendező jegyzi.

Az 1956-ban született Matei Visniec Lovak az ablakban című drámáját 1987-ben a bukaresti ösbemutató előtt egy nappal betiltották, és csak 1989 után kerülhetett Romániában színpadra. Visniec darabjait többek között Franciaországban, Lengyelországban, Oroszországban, Hollandiában, Svájcban, Németországban, Kanadában, Belgiumban, Olaszországban, az Egyesült Államokban, Ausztriában, Finnországban és a Moldovai Köztársaságban is játszották.

A Lovak az ablakban a Ionescói abszurdból kiinduló, de az abszurd drámát parodizáló, a görög színházi hagyományokhoz is visszanyúló, a történelmet a bagatell szintjére emelő, de a babona világát sem mellőző iróniával teletűzdelt parabola a háborúról, a háborút megelőző borzalmakról, és emberi viszonyok párhuzamos világokban futó ellehetetlenüléséről.

„Ritkán ír le ilyet az ember, de néha mégis: a pécsi Visniec-bemutató semmiféle hiányérzetet nem hagyott maga után. Kitűnő darab, érzékeny rendezés, remek színészi munka – mindez pedig néhány tucatnyi néző előtt a Pécsi Harmadik Színház Stúdiószínházában. (...)”

Radu Dinulescu rendezése biztos kézzel, okosan tárja föl a darabban rejlő rétegeket: az előadás (akár maga a háború jelensége) a groteszk humor és a pusztulás realitása között libikókázik. Harsányi Attila és Tapasztó Ernő kiváló szerepfarmálásai (Tapasztó Hírnöke minden jelenetében más-más karakter) egyaránt erős karikírozó gesztusokra épülnek, ezek a férfifigurák határozzák meg a jelenetek dinamikáját. Bacskó Tündének voltaképpen nehezebb a dolga: mindvégig jelen van a színen, és rezonálnia kell, föl kell vennie a tempót a háborúba ájult férfikkal. Bacskó alakításában a három női karakter nem válik el élesen egymástól, mert közös, alárendelt és kiszolgáltatott helyzetük válik fontossá, amely túlmutat az abszurd keretein: a tragédia elszenvedője sosem a háborúban odavesztő férfi, hanem az otthon maradó nő.” (revizoronline.hu)

Tapasztó Ernő és Bacskó Tünde a Lovak az ablakban című darab egyik jelenetében.

Robert Capa, a modern háborús fotóriporter

Fotóművészetet kedvelő, szerető és értő ember számára hihetetlen érzés egy tényleg fotóművészi szempontból jó tárlatot látni. A valódi fotóriporter tulajdonképpen valahol magában hordozza a fotó művész összes adottságait csak éppen neki, az irreverzibilis idő többszörösen tört része alatt kell döntenie. A fotóriporternek az esetek többségében nincs módja beavatkozni az események menetébe, ha tényleg szándéka azok riporteri visszaadása képi nyelvben.

Ennek magasiskola-példáját láthattam a Magyarországon is működő Ludwig Múzeumban. Neve Kortárs Művészeti Múzeum, mely Magyarország egyetlen olyan múzeuma, ami kizárólag kortárs művészetet gyűjt és mutat be, s jelentős nemzetközi és magyar képzőművészeti gyűjteménnyel rendelkezik.

Budapesti tartózkodásom alatt két ilyen kiállítás is volt. Ez alkalommal a Robert Capa kiállításról fogalmaznék meg néhány gondolatot.

A köztudatban általában úgy beszélnek róla, mint „a világ leghíresebb háborús fotósáról.” Köszönhetően annak, hogy a spanyol polgárháborúból tudósított, a francia, baloldali Regards nevű hetilap megbízásából. Az itt készült A milicista halála című képe meghozta számára a világsikert. A képet több más fotója kíséretében a világ egyik leghíresebb képeslapja, a Life magazin közölte, és szinte azonnal vitákat váltott ki szakmai körökben.

Az irigykedő hitetlenkedők azt próbálták bizonyítani, hogy a fotó – Capa állításával ellentétben – nem dokumentum, hanem egy megrendezett, beállított kép. A vita tulajdonképpen a mai napig tart. A hivatalos álláspont az, hogy a kép eredeti, vagyis Capa valóban abban a pillanatban fotózta le egészen közélről a katonát (akit később Federico Borrell Garciaként azonosítottak), amikor egy golyótól elesett a harcmezőn. Erre a pillanatra szokták azt mondani: megfelelő pillanatban, megfelelő helyen volt. Állítom, a szerencse is mellé szegült, mert a csatamezőn, ha ritkán is, de vannak olyan esetek, mikor teljesen szünetel a háború. Egyetlen egy lövés sem hangzik el a frontvonalban, a katonák, köszönhetően annak az idegállapotnak is, melyben vannak, kijöhetnek a futóárokból, és lelkiállapotuknak megfelelően viselkedhetnek. Egy ilyen alkalommal készülhetett a sokat vitatott felvétel.

Az már a magyar származású Friedmann Endre Ernő (1913. október 22., Budapest – 1954. május 25., Indokína, Thai Binh) szerencséje, aki addigra felvette a Robert Capa nevet, lencsevégre kaphatta

A budapesti Ludwig Múzeumban 2009. július 3. és október 11. között rendezett kiállítás plakátja.

és megjelenítette.

Lehet vitatkozni sok mindennel, de ez a kép a köztudatban a háború fogalmával kapcsolódott össze, szimbólummá vált, és ez Robert Capa nevéhez fűződik. Aki gyakran mondta különböző interjúi alkalmával „Ha nem elég jók a képeid, nem voltál elég közel.” Ezt a mondatát, akkor tudjuk megérteni, ha tisztában vagyunk azzal, hogy a 20. század harmincas éveinek közepén hol is állt a fényképezés lehetősége. Milyen kapacitásúak voltak az akkori fényképezőgépek. A ma használt teleobjektívek, még nem voltak kifejlesztve. Az akkori fényképezőgépekkel tényleg közel kellett menned a témához, ahhoz, hogy közelképet készíts.

Mennyire volt jó fotóriporter Robert Capa? Számtalan képe bizonyítja: rendkívül jó. Döntő, kit vagy mit állít a felvétel középpontjába, kire fókuszol, kire vagy mire figyel. Mit és hogyan rögzít a körülötte levő világból. Hogyan bánik a fényekkel, az árnyékokkal. Ez határozza meg az ő fotóriporter nagyságát. Ami tulajdonképpen 1932-ben kezdődik, amikor

is Trockijt örökíti meg Koppenhágában tartott előadása közben, aki egyébként tartózkodott attól, hogy fényképezzék. A Trockijról készült sorozat is hozzájárult ahhoz, hogy megalapozza Friedmann Endre Ernő jó hírét. 1934-ben felveszi a Robert Capa nevet, hiszen fotóit a jól hangzó névvel könnyebben veszik meg. Ez az év más szempontból is fordulópont számára, hiszen ekkor ismeri meg élete egyik nagy szerelmét, Gerta Pohoryllét, aki szintén álnéven, Gerta Taróként jelenteti meg fotóit, s akivel ezután együtt dolgoznak. Sajnos Gerta fiatalon autóbalesetben életét veszti.

Capa öt csatatéren fotózott a spanyol polgárháborúban, a japánok kínai inváziójakor, a II. világháború európai hadszínterein, az első arab–izraeli háborúban és Indokínában.

A második világháborúban érdekes módon elég későn, 1943-ban kéri fel arra, hogy képeket készítsen a háborúról, de akkor a legjelentősebb akciókban vesz részt. 1944. június 6-án hat óra 20 perckor a szárazföldi erők első hullámaival megkezdődik a partraszállás.

Az első napon az Omaha Beachen Normandiában 50 000 szövetséges katona szállt partra. Az egyik, valószínű kisebb hajón tartózkodik Robert Capa is. Egyedüli fotóriporter a partraszállók között. Hat tekercs filmet (106 kockát) fotózott el, amikor már biztosnak látszott a hídfőállás, délután 2-kor, az első kórházhajóval visszatért Portsmouth-ba. A fáma szerint a filmtekercseket bevitte a Life londoni irodájába, majd lefeküdt aludni. A laborban az asszisztens, az akkor 15 éves Larry Burrows (aki később maga is hadifotós lett) annyira kíváncsi volt a képekre, hogy az előhívás után a szokásosnál magasabbra állította a szárítóban a hőmérsékletet, hogy gyorsabban száradjanak a negatívok. A hő azonban leolvastotta az emulziót, 8 teljes kép és további 3 kocka bizonyos részeinek kivételével teljesen megsemmisültek a felbecsülhetetlen értékű, megismételhetetlen fotók, a megmaradtak is elmosódtak. Mindazonáltal a Life június 19-én leköszölt 10 képet „slightly out of focus” („enyhén életlen”) magyarázkodó képaláírással. Ez annyira felbosszantotta Capát, hogy később ezt a címet adta önéletrajzában is.

Amelyben többek között maga írja meg, hogy a D napon a látási viszonyok a korai időpont és az ég felhőssége következtében elég rosszak voltak. Maga a tenger háborgása is ringathatta a hajót. De saját bevallása szerint is félt. Tehát amikor fényképezett, nem volt nyugodt. A gépe beremeghetett. A blende nyílás és az időegység is a használt film érzékenységre lehetett beállítva. A laboráns a filmek fixálása után rendes fényben is megnézhetette a filmeket, melyből, világosan láthatta, mi van a negatívon. Tehát úgymond kíváncsiságát ily módon kielégíthette. A többi már rutinmunka, amit a szerkesztők, ha kell, megvárnak, mert nekik is tudniuk kellett, hogy más hivatásos fotóriporter nem volt a partra szállók közt.

Lehetnek az embernek rossz pillanatai is.

Robert Capa, mint fotóművész is értéket alkotó. Amit maga után hagyott, az mintegy 70 ezer felvétel. Ami abban az időben nagyon nagy szám volt, mert a film automatikusan történő tovább vitele még nem volt beépítve a fényképezőgépekbe, tehát mindent

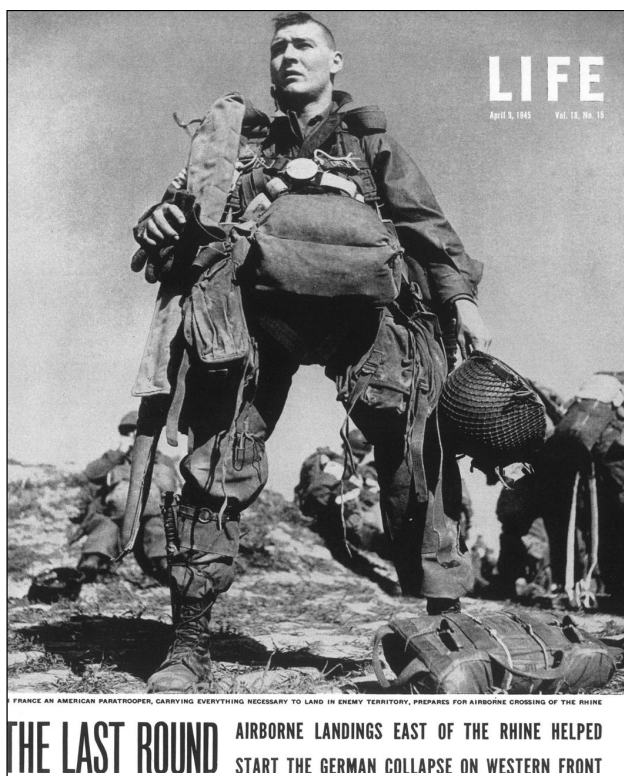
manuálisan kellett elvégezni.

Képek sokasága bizonyítja mennyire kiváló fotóriporter volt. Éppen ezért is a legnagyobb örömmel vettük tudomásul, hogy a magyar állam komoly anyagi befektetéssel 2009-ben a New Yorkban az International Center of Photography intézetben a 70 ezer negatívot tartalmazó életműből több szakember két évig tartó válogatása, tanulmányozása után, 1010 felvételt vásárolt meg Magyarország számára.

Az eseményhez kapcsolódó sajtótájékoztatón Hiller István oktatási és kulturális miniszter elmondta: összesen 1010 felvétel, ezen belül 937 fotó, 48 vintázs, 5 gyűjteményen kívüli fénykép és 20 ajándék kép került Magyarországra. A műtárgyakra tavaly december 30-án kötötte meg a szerződést a Magyar Nemzeti Múzeum. A vételár 835 ezer dollár volt. Amint mondta, Robert Capa a világ egyik leghíresebb fotósa volt, képei az egyetemes fotóművészet alkotásai közé tartoznak. 985 Capa-képről van szó, ebből 48 egykorú, eredeti Capa papír-pozitív, 937 pedig úgynevezett autorizált példány.

A Ludwig Múzeumban kiállított anyag a megvett gyűjtemény töredéke, melyben nem csak a háborús képek kapnak helyet, de a fotóriporteri munka más megnyilvánulásai is megtalálhatók, mint a „Izrael 1948 – Robert Capa szemével”. Ezen 52 fénykép alapján próbálja bemutatni, hogyan ábrázolta Robert Capa a zsidó állam születésének pillanatait, első lépéseit; hogyan látta a mítoszt és a valóságot: a bevándorlók érkezését, a mindennapi életét, munkáját és a harcokat, az első arab–izraeli háború összecsapásait, életképeit.

A Life címlapja

De 1948-ban Magyarországon való tartózkodása alkalmából is fényképezte a háborús pusztítást, rögzítette a kommunista életforma nyomait is.

1939-ben az Egyesült Államokban telepedett le. A kaliforniai Los Angeles Hollywoodként ismert részében a mondén életet is fényképezte. Feledhetet-

len Ingrid Bergmanról készült képe. A II. világháború kitörése után Angliában, Afrikában, Olaszországban, Franciaországban, Belgiumban és Németországban fényképezett. 1947-ben John Steinbeckkel több hónapot a Szovjetunióban töltött. Képei bizonyítják, jó szeme volt. 1948-ban hat hónapot töltött Kínában, majd Párizs, Spanyolország következett.

1954-ben a Life magazin felkérésére Indokínába utazott, ahol a háborúról kellett képeket készítsen. Egy akció során a tiszt határozott kérése ellenére egy dombra kapaszkodott fel azzal a szándékkal, hogy jobb szögből fényképezzen. Taposóaknára lépett, amely felrobbant, és életét veszítette a csatamezőn.

A Ludwig Kortárs Művészeti Múzeumban megrendezett első kiállításon egy filmet is vetítettek Robert Capáról. Ebből megtudhattuk, hogy az a csodálatos fénykép, a Life magazin 1945. április 9. számának címlapképe egy erőteljes duzzadó, teljes harci felszerelést viselő amerikai katonát ábrázol, az Államok legyőzhetetlen erejét szuggerálta. A katona egyébként fél lábát veszítette a második világháborúban.

Nekem azt sugallta, hogy a háborúban nem mindenki győztes, vannak sokan vesztesek is, még ha túl is élnek.

Robert Capa munkáin keresztül írta be nevét a művészettörténetbe.

CSOMAFÁY FERENC

Szeretném kipróbálni magam minél több műfajban

Beszélgetés Koszti István Miklóssal

Régi Művelődési Ház, Csíkszereda. Becsengetek a hátsó bejáraton – itt van Koszti István Miklós képzőművész műterme az emeleten. Kezslábasban nyit ajtót, s míg a lépcsőkön lépkedünk felfelé, máris neki szegzem a kérdést: ez a ruha arra vall, hogy keményen dolgozol.

Elmosolyodik, s csak annyit felel, hogy nemsokára meglátom. Belépünk a műterembe, középen hatalmas szobor. Most már értem. De ne vágjunk a dolgok elébe.

– Elég rég az ideje, már hét éve annak, hogy a képzőművészeteket kedvelők Koszti István

Miklós egyéni tárlatát megtekintették. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy nem dolgozol, vagy azóta nem jelentkeztél a nyilvánosság előtt, csak egy újabb egyéni tárlat vár még kis időre. Van-e ennek különösebb oka?

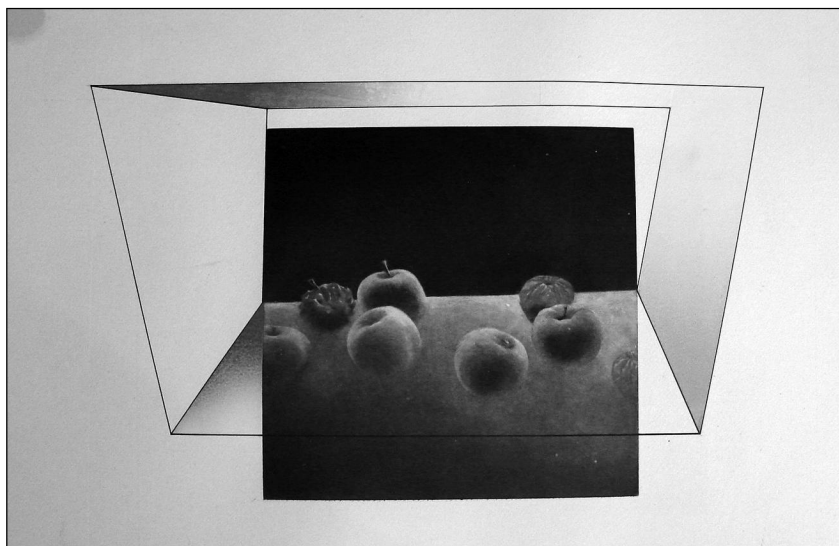
– Nemsokára beszélünk az okokról, miértekről is, de hadd kezdjem azzal, hogy az eltelt időben csak dolgoztam, hogy sokat, vagy keveset ezt nehéz lenne pontosan minősíteni. És részt vettem, jelen voltam több kiállításon is. Hogy csak a legutóbbiakról szóljak: 2008 májusában Bukarestben, a Román Akadémia Ala-

pítványának kiállítótermében voltam jelen egy munkámmal (nemzetközi grafikai tárlat volt – Grafika határok nélkül címmel). Októberben pedig Budapesten volt egyéni tárlatom, a Ráday utcai Galéria IX-ben, ahol csak a grafika műfajába tartozó alkotások voltak kiállítva. Decemberben pedig Párizsban, a fővárosi önkormányzat kiállító termében negyvenként képzőművész társaságában négy alkotással szerepeltem. Nos, hogy miért is nem jelentkeztem itthon, Csíkszerdában, ennek elég sokrétű magyarázata van. Egyrészt úgy éreztem, hogy még nincs összegyűlve, még nem érett

meg egy olyan anyag, amelyet egyéni tárlatnak nevezhetünk, amely egy újabb lépést jelentene az alkotói folyamatban, és amellyel a képzőművészeket kedvelők előtt jelentkezhetnék. Az igazsághoz tartozik az a tény is, hogy nem vagyok híve annak, hogy egy elkészült anyagot rögtön a kiállító terembe kell vinni. Másfelől fizikailag sem volt erre időm, hiszen eleget kellett tennem különböző meghívásoknak és felkéréseknek. De az okok közé kell sorolnom a munkahelyemmel kapcsolatos elfoglaltságokat is, a csíkszeredai Nagy István zene- és képzőművészeti szakközépiskola tanáraként és igazgatójaként. És beszélünk kell arról is – bármennyire fájó és hihetetlen –, hogy jelenleg nincs olyan helyiség Csíkszeredában, amely igényes körülményeket biztosít egy kiállítás, főleg egy egyéni tárlat megrendezésére. Egyetlen kivétel talán a Petőfi utcában a Kritérium Galéria. 1990 után megszűnt a Román Képzőművészek Szövetsége Hargita megyei fiókja által fenntartott kiállító terem, ugyanis a Fiók gazdaságilag átkerült Brasóhoz, az ottani vezetőség pedig nem fizette tovább az itteni költségeket, a hogyanokat és miérteket úgy hiszem nincs miért különösebben taglalni.

– Valóban megdöbbentő dolgok ezek, de azért gondolom voltak pozitívumok is.

– Voltak. Ezek között említhetem meg, hogy 2005 őszén megalakult a Forte grafikai egyesület, amely országos jellegű, s amelynek elnöki tisztét jómagam látom el, a tiszteletbeli elnökök: Mircea Dumitrescu, a bukaresti Képzőművészeti Egyetem professzora és Ioan Horvath Bugnariu, a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Akadémia grafikai tanszékének a tanára. Az egyesület a grafika népszerűsítését (grafikai technikák bemutatása) és kiállítások szervezését vállalta fel – itthon és külföldön. Célkitűzéseink között szerepel a közeljövőben egy grafikai műhely is létrehozni. Az egyesület első jelentkezésére 2005 szeptemberében került sor Budapesten, azóta kiállításaink voltak Bukarestben, Vajdahunyadon, Csíkszeredában (2006 és 2007), valamint Sepsiszentgyörgyön is. És feltétlen a jó

hírek sorába tartozik, hogy a Romániai Képzőművészek Szövetsége újjászerveződése folytán lehetőség nyílt a hargitai fiók megszervezésére is 2006–2007-ben. Nagyon fontosnak tartom, hogy a Szövetség ma már érdekvédelmi státust is betölt és tagjai sorába csak hivatásos képzőművészek tartoznak – Hargita megyéből összesen tizenhármannal.

– Elfoglaltságaid jó részét az alkotótáborok töltik ki, hány táborban szoktál rendszeresen részt venni?

– Ez változik, de többnyire évente két-három alkotótáborról van szó. Talán a két legfontosabb állomás Zala (Magyarország) és Lendva (Szlovénia), ahova több, mint tizenhét éve rendszeresen eljárak.

– És áruljuk rögtön el azt is,

hogy nem akármilyen sikerrel, hiszen 2002-ben a Zala megyei Közgyűlés, a Zalai Közművelődésért díjjal tüntetett ki, valamint megkaptad a XVIII. Zalai Művésztelep, Művészeti díját is. És Keszthelyen, a Pannon Nemzetközi Művésztelep első díját.

– A természetemnél fogva nem igen szeretek dicsekedni, az igaz, hogy valóban sokat jelentenek e díjak számomra és nagyon jól esik, hisz ezek az alkotói munkámnak a valós visszajelzései.

– Beszéljünk akkor a különböző felkérésekről, hiszen a bevezetőben említett elfoglaltságok nagy részét ezek töltik ki.

– Rendszerben van, csak tekintsünk el az időrendi sorrendtől. Kezdjük talán a köztéri és egyházi jellegű munkákkal: Szkíta Golgota Balatonszárszón (öt alkotás: Bab-

ba Mária, Koppány, Sámán, Attila és a Csodaszarvas legendája), a rédicsi (magyar–szlovén határ) emlékmű, melyet Magyarországnak az Európai Unióhoz való csatlakozása emlékére állítottak ki, a Diána szobor (Zalán), a magyar–szlovén autópálya határ menti körforgalmában felállított Szent Kristóf szobor (Tornyiszentmiklós), Szent Flórián szobor (a tűzoltók védőszentje, Lentiben), Szent István és Gizella szobra (Porszombaton), Szent Márk szobor (Iklódbördöce), Szent Imre szobra (Dunakeszi), a csíkszeredai Millennium templom angyalszobrai (Nagy Ödön szobrászművésszel közösen), valamint a templom szárnyas oltára.

– És így érünk el a műtermedben látható szoborhoz.

– Ez a Könnyező Mária szobor, amely Szászrégenben lesz felállítva. És ugyancsak ide készül a tizennégy stáció domborműve is.

– És beszélünk kell a könyvillusztrációkról is.

– Természetesen. Fodor Sándor, Kányádi Sándor és Markó Béla könyveiről van szó.

– Már a műtermedbe való belépéskor, megfogalmazódott bennem a kíváncsiskodó kérdés, amelyet az előbbi hosszú felsorolások mintegy megerősítettek: hogyan és mikor is tértél át a grafikáról, festészetről a szobrászatra?

– A 20. század elején a képző-

művészetben fellazultak, megszűntek a műfajok közötti határok. Nos, ez történt az én esetemben is, szeretném más és más műfajban is kipróbálni magam. Megkeresni térben és síkban is a legmegfelelőbb kifejezési módokat. És hogy ne maradjak adósod az első kérdésedben megfogalmazott, egyéni tárlattal kapcsolatos felvetésedre, hadd mondjam el, hogy szándékomban áll minél hamarabb összehozni egy ehhez szükséges anyagot, melyet elsőként szülővárosomban, Marosvásárhelyen szeretnék kiállíta-

ni, majd pedig itt, Csíkszeredában, ahol immár több mint harminc éve élek és dolgozom.

– Sok sikert kívánok!

FORRÓ MIKLÓS

MŰVELŐDÉS 2009

Tartalomjegyzék és névmutató

Közművelődés, riport

Ábrám Zoltán: Közművelődésünk napja 4:4
Antal Attila: A Csíki Játékszín laudációja 5/6:7
Az Aradi Kamaraszínház 2009–2010-es évadterve 12:8
Árkossy István: Farkas utcai csendes ballagás 10:5
Bakk Miklós: Székely Kriszta laudációja 5/6:13
Bakó Botond: Apai életnyomokon. Tóthfalussyné dr. Veress Éva 70 éves 10:13
Bakos István: A könyves ember. Búcsúzunk Püski Sándortól (Békés, 1911. február 4. – Budapest, 2009. augusztus 2.) 11:12
Balázs Attila: Mátray László laudációja 5/6:6
Benkő Levente: Évfordulók és feladatok 11:3; Kőből, fából és igéből építkeznek Magyaristán 10:3; Könyvtári jubileum Kazinczyval és Szilágyi Domokossal. Fennállása tizenegyedik évfordulóját ünnepelte a szilágysomlyói magyar téka 7/8:4;
Boér Jenő: Nemzetünk áldozataira emlékeztünk 10:17
Czakó Gabriella: Nagy Éva Vera laudációja 1:6
Czintos József: Kovács Éva laudációja 5/6:8
Csomafáy Ferenc: A rockopera látványvilága 2:5
Csomafáy Ferenc–Kalmár Ferenc–Tóth István: Erdélyi arcképek Szegeden 11:6
Dáné Tibor Kálmán: A Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus laudációja 5/6:11
Dukrét Géza: Emlékezés Kazinczy Ferenc születésének 250. évfordulóján 11:10; A XV. Partiumi Honismereti Konferencia 12:4
Egyed Ákos: Az Erdélyi Múzeum-Egyesület gyűjteményeinek története 11:3
EMKE-díjak 5/6:4
Fehér József: Kazinczy emlékezete. A Tokaji Írtatóbor emlékfalánál 12:6
Fotóverseny 11:9
Gaal György: A Kelemen Lajos Társaság közgyűlése és díjazottjai 4:5; Gergely Istvánné laudációja 4:5
Gabnai Sándor: Kútavató 12:3
Gáspár Attila: Írott szóval a megmaradásért. XIV Kárpát-medencei napok. Budapest, Magyar Kultúra Alapítvány, 2009. szeptember 25–27. 10:11; Szilágyságtól Kalotaszegig 2:9
Guttman Mihály: A Romániai Magyar Dalosszövetség közgyűlése 1:3; Haáz Sándor laudációja 5/6:11
Irsay Miklós: Király István laudációja 5/6:10
K. O. Petra: A Magyar Kultúra Napja Nagyszebenben 2:4
Kelemen Antal: Musát Gyula laudációja 1:5
Keszeg Vilmos: Zsigmond Győző laudációja 5/6:15
Kovács András: Murádin Jenő laudációja 4:6
Kovács Sándor: Potyó István laudációja 1:4
Kötő József: Csirák Csaba laudációja 5/6:14
László Csaba: Mátéfi Csaba és Mátéfi Zita laudáció-

ja 5/6:13
László Károly: Kubánda Olga laudációja 5/6:6
Lisztóczy László: Az egri Dsida Jenő Baráti Kör tevékenysége 2008-ban 2:7
Magyar Örökség-díj 2008 5/6:16
Mezey Katalin: Pályázati kiírás 1:7
Murádin Jenő köszönete 4:7
Művelődés 2009. Tartalomjegyzék és névmutató 12:15
Németh Júlia: Murádin Jenő laudációja 5/6:10
VIII. Kárpát-medencei Csengey Dénes Vers-, Próza-mondó és Énekelt Vers Verseny 2009–2010 11:13
Péntek János – Szabó Zsolt – H. Szabó Gyula: Kazinczy Emlékverseny a Magyar Nyelv Évében. Pályázati felhívás 4:3
Péterfy László: Hunyadi László laudációja 5/6:18
Popa Márta: Majó Julianna laudációja 1:3
Róth András Lajos: Bende Katalin laudációja 5/6:8
Szabó Zsolt: Benedek Elek laudációja 5/6:17;
Lacafaca 5/6:3; Ünnepeink 7/8:3
Takács Gábor: A Tiananmen tér 7/8:6
A tordaszenlászói kórustalálkozó felhívása 5/6:63
Vajda Boglárka: Matur-tábor Torockón 12:7
Vas Géza: Virágos Kalotaszeg – Mákóiak Budapesten 2:3

Galéria

Buzás Pál: Sárdi István, az éltében-holtában balsorsú képzőművész 4:8
Czoguly Ildikó: A homoródkarácsonyfalvi unitárius templom falképei 2:12
Csomafáy Ferenc: Robert Capa, a modern háborús fotóriporter 12:10
Forró Miklós: Kettős tárlat 2:11; Szeretném kipróbálni magam minél több műfajban. Beszélgetés Koszti István Miklóssal 12:12; Tájak vonzásában. Dadayné Keller Kornélia köszöntése 4:11
Gurzó K. Enikő: Ahogyan az öregek énekelnek, úgy fűtyülnek a fiatalok 4:13; Égi sétán Schmidt Antallal. A Baumeister egyeteme(ssége) 1:8; Kis Bécs nagy packázásai. Fadrusz és Kiss ortodox fogságban 2:16
Obersnel, Vojko: Polgármesteri köszöntő 5/6:24
Skultéty Csaba: A gyűjtő a gyűjteményéről 5/6:23
Sólyom László: Szeretni egykor közös hazánk egészét 5/6:23
Szabó Vilmos öröksége 5/6:
Székely Géza: Ama nemes harcot megharcoltam... Szabó Vilmos képzőművész-pedagógus emlékére 5/6:19; Utolsó fénykép Sz. V. festőművészről 5/6:19; Emlékbeszéd 5/6:20; Hortobágy-parti portré 5/6:21; Megfeleltetések 5/6:22
Szabó Zsolt: Örökségünk 5/6:22

Takács Gábor: A művészet a szellemet próbálja segíteni. Beszélgetés Kusztos Endrével 11:14; A Távol-kelet varázsa 1:16; Barcsay Jenő tanár és festő-művész emlékére 10:19

Enciklopédia

Bem apó nyomában 7/8:42–57

Benkő Levente: Az emberféltő püspök 7/8:20

Bodó Márta: A színház, mint a tanulás helye a reneszánsz Itáliában 2:23

Boldizsár Zeyk Imre: Kalotaszegi irodalmi breviárium 1:31

Böjte Lídia: Dsida Jenő Abafáján 1:22

Csomafáy Ferenc: Egy szavahiheő pedagógus (Lengyel Dénes emlékiratai) 4:25

Dávid Lajos: Régi szerelmek krónikája. Asszonyok gróf Teleki Sándor életében 12:19

Dupka György: Kazinczy Ferenc nyomában Kárpát-alján 7/8:58

Elbe István: Nedoroszték János. Egy kolozsvári fodrász, aki aggódott Kossuth egészségéért 4:30

Farkas Cs. Magda: Márton Áronnak tíz méter lenvászón... A művészetpártoló Márton Áron 7/8:19

Feduszka, Jacek: József Bem tábornok koncepciója a nemzeti felkelésről. Az 1831–1863 közötti korszak lengyel szabadságharcos gondolatai 7/8:42

Fenesi Annamária: Az Erdélyi Mezőség ökoturista szemmel 5/6:41; Darwin 200 1:29

Fodor György: Főhajítás az Emberkatedrális emléke előtt 7/8:27

Fülöp Mónika: A bálványosváraljai falukutatás 3:6

Gurzó Enikő Klára: Európai ökokultúra. Ahova a madár röpülve sem juthat, vagy csak fáradva érhet 12:24; Karátsonyiak a Bánságban. A nagy alvók 5/6:32

Javor, Martin: A kassai szabadkőműves-mozgalom a 18. században 7/8:59

Józsa Miklós: Lapok a Nagyenyedi Iparos Önképzőkör történetéből (1–3.) 1:23; 2:24; 4:27

Kazinczy harmadfél százada 7/8:58–63

Keszeg Vilmos: Előszó (Az Erdélyi Mezőség konferenciájának anyaga elé) 3:3

Killyéni András: Wesselényi Béla, ménese és falkavadászatai 3:15

Kovács István: „Bem József – az örök remények hőse” 7/8:51; „Egy a lengyel a magyarral”. A lengyel–magyar történelmi kapcsolatok kulcspontjai 10:22

Kovács J. Attila: A cserefa és a székelység 5/6:43

Kovács Sándor: Márton Áron és Jakab Antal, a karácsonyi örömhír püspökei 7/8:10

Makkay Botond: A boksánbányai honvédszobor 12:30

Máriás József: Debreczeni Éva Vakondsirálya 5/6:46

Márton Áron 1944. május 18-i beszéde 7/8:21; 1948. október 11-i püspöki körlevele 7/8:27

Márton Áron emlékezete 7/8:9–11

Márton Áron írásai 7/8:29–41; Márton Áron, Nagy Ferenc és Szász Pál 1944. november 14-i beadványa 7/8:23; A kiszélesített iskola (1933) 7/8:33; Az iskolán kívüli népnevelés feladatai (1935) 7/8:30; Család és nép (1938) 7/8:32; Gróf Mailáth Gusztáv Károly (1940) 7/8:29; Iskola kitárt ajtókkal (1935)

7/8:35; Nemzet és kultúra (1935) 7/8:40; Templom és iskola. Megnyitó az Egyházmegyei Tanács 1939. november 16-i közgyűlésén 7/8:36

Ozsváth Judit: Márton Áron Erdélyi Iskolája 7/8:12

Perjámosi Sándor: Az ismeretlen Benedek Elek, avagy egy készülő bibliográfiáról 10:28

Pozsony Ferenc: Pusztakamarás. Belső-Mezőség, Kolozs megye 3:18

Sas Péter: A mezőségi tőrendszer, mint az egykori határvédelmi rendszer, a gyeű része 3:3; Az erdélyi egyházmegye ezer esztendeje 2. 1:18; Gyárfás Elemér és Márton Áron levélváltásából. Adalék a 20. századi erdélyi római katolikus egyház- és irodalomtörténethez 7/8:17; Kelemen Lajos kiadatlan önélet-rajza 11:29; Kolozsmonostor szerzetes-papjai: a bencések és a jezsuiták 5/6:26

Szabó Zsolt: Bem József nyomában Erdélyben 7/8:54; Kazinczy és Erdély 7/8:61

Szekernyés János: „Csak az a nemzet vész el, mely önmagát elhagyja”. 150 éves a bánsági magyar nyelvű sajtó 1:26

Szilágyi Mátyás: Szoboravató 7/8:9

Szuber, Tomasz: Hős vagy kalandor? Bem tábornok Bécsben 7/8:45

Tatár Erzsébet Tímea: Szabóné Tatár Erzsébet álom- és látomástörténeteiből 3:29

Vadrózsa

***Kerekasztal-beszélgetés (a néptánc kutatásról) 9:28

Daniel Rita: Hallották, Haranglábbon mi történt? Egy ballada története 4:19

Deák Gyula: A néptáncról a táncszínházig 9:9

Fügedi János: A notáció szerepe a tánc tudományos feldolgozásában 9:21

Fügedi János: Hozzászólás Könczei Csongor dolgozatához 9:18

Halász Péter: A pogocsás ember 4:21

Karácsony Zoltán: Az erdélyi táncfolklorisztikai filmek keletkezéstörténete és kritikai áttekintése. A kezdetektől 1963-ig. 11:21

Könczei Csilla: A halva született harmadik ikertestvér. Nyilvános beszéd a emlékező romániai magyar tánc kutatásról a hatvanas-nyolcvanas években 9:24

Könczei Csongor: Az erdélyi magyar táncművészet és tánc tudomány az ezredfordulón. Kolozsvár, 2009. április 28. 9:3

Könczei Csongor: Javaslat a romániai magyar intézményesített felsőfokú táncművészeti oktatás bevezetésére 9:12

Laskay Adrienne: A műtánc kialakulása az erdélyi színpadokon 9:4

Olosz Katalin: Farsangi dramatikus szokások, népi színjátékok Marosszéken 4:23

Pálffy Gyula: Egy erdélyi vegyes lakosságú falu – Gerendkeresztúr – táncai 9:19

Uray Péter: Képzés, képzési tendenciák 11:18

Vakler Anna – Németh István: A Zenetudományi Intézet magyarszövati népzene adatai 3:21

Varga Sándor: Tánc történeti divatok hatása a belső-mezőségi települések tánc készletére 3:25

Zenetár

Csomafáy Ferenc: Hagyományt és jelent ötvözve.
Simon Gábor húsz éve 7/8:7
Gálffy Attila: A kolozsvári magyar zeneoktatásról,
zenészképzésről 5/6:48
Major Ferenc: A többszólamú éneklés hagyományai
Bánffyhungadon 2:28
Játékszín

Az Aradi Kamaraszínház 2009-2010-es évadterve
12:8

Csomafáy Ferenc: Európa színházi életének színes
palettája 5/6:51

Műhely

Szabó Emília: Barna Ferdinánd élete és kora 5/6:59

Illusztrációk

Árkossy István 10:5–9
Bacskó Tünde 12:9
Barcsay Jenő 10:2, 19–21
Beley Vild Emőke 2:11
Bende Katalin 5/6:5
Benedek Elek 10:29; 12:3
Borbáth Erika 5/6:5
Capa, Robert 12:10–12
Csirák Csaba 5/6:4
Csomafáy Ferenc 11:8
Dadayné Keller Kornélia 4:2, 11,
12
Dáné Tibor Kálmán 9:5, 10
Darwin, Charles 1:28
Deák Gyula 9:10
Demeter László 11:5
Demeter Zoltán 11:5
Dsida Jenő 1:22
Dukrét Géza 11:11
Egyed Ákos 11:4–6; 12:5
Eötvényi Nagy Ferenc 1:28
Fadrusz János 2:16, 21
Feleki István 11:14
Fráter Lóránd 11:11
Fügedi János 9:19, 23
Füredi Richárd 12:31
Gaal György 4:6
Gáspár Attila 7/8:5; 10:12
Gergely Istvánné 4:6
Haáz Sándor 5/6:4
Hajdó Károly 4:4
Hazay Vilmos 1:28
Hegedűs Imre János 12:3, 4
Herepei János 3:2
Hunyadi László 5/6:16, 18
Hunyady Margit 12:19
Iancu Laura 2:7
Jancsó Noémi 7/8:5
Kányádi Sándor 12:3, 4
Király István 5/6:5
Kis Rigó László 11:7
Kiss György 2:17
Kiszling, Rudolf 7/8:50
Koncz Gábor 10:12
Kosztai István Miklós 12:2, 12–14
Kovács András 4:6
Kovács Éva 5/6:4
Kovács Sándor 1:5

Könczei Csilla 9:25
Könczei Csongor 9:13
Kubánda Olga 5/6:5
Kusztos Endre 11:2, 14–16
Laskay Adrienn 9:5
Lisztóczy László 2:7
Majó Julianna 1:4
Major Ferenc 2:28
Márton Áron 7/8:9, 11, 12, 26, 40
Mátéfi Csaba 5/6:4
Mátéfi Zita 5/6:4
Mátray László 5/6:4
Mikó Imre 11:4
Murádin Jenő 4:6
Nagy Imre 7/8:11
Nagyné Bardócz Orsolya 10:31
Nedoroszték János 4:31
IV. Henrik 4:18
Ormós Zsigmond 4:13, 16
Pálffy Gyula 9:20
Parászka Miklós 5/6:4
Perjámosi Sándor 10:31, 12:4
Pesty Frigyes 1:28
Petőfi Sándor 7/8:56, 57
Potyó István 1:5
Pourbus, Frans, ifj. 4:18
Püski Sándor 11:12, 13
Rembrant 4:16
Sárdi István 4:8–10
Schmidt Antal 1:8
Simon Gábor 7/8:7
Skultéty Csaba 5/6:23
Smetz, Moritz 7/8:46, 50
Smolka, Francisek 7/8:50
Sólyom László 5/6:24
Stanyó Tóth Gizella 10:12
Szabó Vilmos 5/6:19–22, 26, 32,
46, 47, 49, 50
Szabó Zsolt 12:4
Szabóné Bardócz Réka 5/6:16,
17
Szála Erzsébet 12:3, 4
Székely Kriszta 5/6:4
Székely László 2:18
Szervátiusz Tibor 7/8:12
Szőke Anna 7/8:5
Takács Gábor 10:19
Tapasztó Ernő 12:9
Teleki Júlia 10:12
Teleki Sándorné 12:21

Timár Károly 2:11
Tiverval Matild 12:22
Tóth István 11:8
Tóthfalussyné dr. Veress Éva 10:
13, 14, 16
Újfalusi Gábor 5/6:5
Váli Anna 5/6:16
Vargha Mihály 10:29
Vastagh György, id. 4/16
Venczel József 7/8:20
Veres-Kovács Attila 5/6:18
Veress Ferenc 4:31
Vetró András 7/8:51
Wesselényi Béla 3:15
Wesselényi István. 3:17
Wesselényi Istvánné 3:17
Wesselényi Miklós, id. 3:16
Wesselényi Miklós, ifj. 3:16
Wouwerman, Philips 4:14
Zeyk Domokos 7/8:57
Zsigmond Győző 5/6:4

Névmutató

Ábrám Zoltán 4:4
Antal Attila 5/6:7
Árkossy István 10:5–9
Bacskó Tünde 12:9
Bakk Miklós 5/6:13
Bakó Botond 10:13
Bakos István 11:12
Balázs Attila 5/6:6
Barabás László 4:23
Barcsay Jenő 10:2, 19–21
Barna Ferdinánd 5/6:59
Beley Vild Emőke 2:11
Bem József 7/8:42–57
Bende Katalin 5/6:8
Benedek Elek 5/6:17; 10:28, 29
Benkő Levente 11:3; 10:3; 7/8:4,
20
Bodó Márta 2:23
Boér Jenő 10:17
Boldizsár Zeyk Imre 1:31
Böjte Lília 1:22
Buzás Pál 4:8; 1:31
Capa, Robert 12:10–12
Czakó Gabriella 1:6
Czintos József 5/6:8

Czoguly Ildikó 2:12
 Csengey Dénes 11:13
 Csirák Csaba 5/6:14
 Csomafáy Ferenc 2:5; 4:25; 5/6:51; 7/8:7; 11:6, 8; 12:10
 Dadayné Keller Kornélia 4:2, 11, 12
 Dáné Tibor Kálmán 5/6:11; 9:5, 10
 Daniel Rita 4:19
 Darwin, Charles 1:29
 Dávid Lajos 12:19
 Deák Gyula 9:9, 10
 Debreczeni Éva 5/6:46
 Demeter László 11:5
 Demeter Zoltán 11:5
 Dsida Jenő 1:22
 Dukrét Géza 11:10, 11; 12:4
 Dupka György 7/8:58
 Egyed Ákos 11:3–6
 Elbe István 4:30
 EMKE-díjak 5/6:4
 Eötvényi Nagy Ferenc 1:28
 Fadrusz János 2:16
 Farkas Cs. Magda 7/8:19
 Feduszka, Jacek 7/8:42
 Fehér József 12:6
 Feleki István 11:14
 Fenesi Annamária 1:29; 5/6:41
 Fodor György 7/8:27
 Forró Miklós 2:11; 4:11; 12:12
 Fráter Lóránd 11:11
 Fügedi János 9:18, 19, 21, 23
 Fülöp Mónika 3:6
 Füredi Richárd 12:31
 Gaal György 4:5, 6
 Gabnai Sándor 12:3
 Gálffy Attila 5/6:48
 Gáspár Attila 2:9; 7/8:5; 10:11, 12
 Gergely Istvánné 4:5, 6
 Gurzó K. Enikő 1:8; 2:16; 4:13; 5/6:32; 12:24
 Guttman Mihály 1:3; 5/6:11
 Gyárfás Elemér 7/8:17
 H. Szabó Gyula 4:3
 Haáz Sándor 5/6:11
 Hajdó Károly 4:4
 Halász Péter 4:21
 Hazay Vilmos 1:28
 Herepei János 3:2
 Hunyadi László 5/6:16, 18
 Hunyady Margit 12:19
 Iancu Laura 2:7
 Irsay Miklós 5/6:10
 Jakab Antal 7/8:10
 Jancsó Noémi 7/8:5
 Javor, Martin 7/8:59
 Józsa Miklós 1:23; 2:24; 4:27
 K. O. Petra 2:4
 Kalmár Ferenc 11:6
 Karácsony Zoltán 11:21
 Karátsonyi Lázár 5/6:32
 Kazinczy Emlékverseny 4:3
 Kazinczy Ferenc 7/8:4, 58–63;

11:10; 12:6
 Kelemen Antal 1:5
 Kelemen Lajos 11:29
 Keszeg Vilmos 3:3; 5/6:15
 Killyéni András 3:15
 Király István 5/6:10
 Kis Rigó László 11:7
 Kiss György 2:17
 Kiszling, Rudolf 7/8:50
 Koncz Gábor 10:12
 Kossuth Lajos 4:30
 Koszti István Miklós 12:2, 12–14
 Kovács András 4:6
 Kovács Éva 5/6:8
 Kovács István 7/8:51; 10:22
 Kovács J. Attila 5/6:43
 Kovács Sándor 1:4, 7/8:10
 Könczei Csilla 9:24, 25
 Könczei Csongor 9:3, 13; 12, 18
 Kötő József 5/6:14
 Kubánda Olga 5/6:6
 Kusztos Endre 11:2, 14–16
 Laskay Adrienne 9:4, 5
 László Csaba 5/6:13
 László Károly 5/6:6
 Lengyel Dénes 4:25
 Lisztóczy László 2:7
 Magyar Örökség-díj 5/6:16
 Mailáth Gusztáv Károly 7/8:29
 Majó Julianna 1:3
 Major Ferenc 2:28
 Makkay Botond 12:30
 Máriás József 5/6:46
 Márton Áron 7/8:9–41
 Mátéfi Csaba 5/6:13
 Mátéfi Zita 5/6:13
 Mátray László 5/6:6
 Mezey Katalin 1:7
 Mikó Imre 11:4
 Murad Betty 12:15
 Murádin Jenő 4:6, 7; 5/6: 5, 10
 Musát Gyula 1:5
 Nagy Éva Vera 1:6
 Nagy Ferenc 7/8:23
 Nagy Imre 7/8:11
 Nagyné Bardócz Orsolya 10:31
 Nedoroszték János 4:30, 31
 IV. Henrik 4:18
 Németh István 3:21
 Németh Júlia 5/6:10
 Obersnel, Vojko 5/6:24
 Olosz Katalin 4:23
 Ormós Zsigmond 4:13, 16
 Ozsváth Judit 7/8:12
 Pálffy Gyula 9:19, 20
 Péntek János 4:3;
 Perjámosi Sándor 10:28, 31
 Pesty Frigyes 1:28
 Péterfy László 5/6:18
 Petőfi Sándor 7/8:56, 57
 Popa Márta 1:3
 Potyó István 1:4
 Pourbus, Frans, ifj. 4:18
 Pozsony Ferenc 3:18

Püski Sándor 11:12, 13
 Rembrandt 4:16
 Róth András Lajos 5/6:8
 Sárdi István 4:8–10
 Sas Péter 1:18; 3:3; 5/6:26; 7/8:17; 12:29
 Schmidt Antal 1:8
 Simon Gábor 7/8:7
 Skultéty Csaba 5/6:23
 Smetz, Moritz 7/8:46, 50
 Smolka, Franciszek 7/8:50
 Sólyom László 5/6:23
 Stanyó Tóth Gizella 10:12
 Szabó Emília 5/6:59
 Szabó Vilmos 5/6:19–22
 Szabó Zsolt 4:3; 5/6:3, 17, 22; 7/8:3, 54, 61; 12:4
 Szabóné Bardócz Réka 5/6:16, 17
 Szabóné Tatár Erzsébet 3:29
 Szász Pál 7/8:23
 Székely Géza 5/6:19, 20–22
 Székely Kriszta 5/6:13
 Székely László 2:18
 Szekernyes János 1:26
 Szervátiusz Tibor 7/8:12
 Szilágyi Domokos 7/8:4
 Szilágyi Mátyás 7/8:9
 Szőke Anna 7/8:5
 Szubert, Tomasz 7/8:45
 Takács Gábor 1:16; 7/8:6; 10:19; 11:14
 Tapasztó Ernő 12:9
 Tatár Erzsébet Tímea 3:29
 Teleki Júlia 10:12
 Teleki Sándor 12:19
 Teleki Sándorné 12:21
 Timár Károly 2:11
 Tiverval Matild 12:22
 Tóth István 11:6, 8
 Tóthfalussyné dr. Veress Éva 10:13, 14, 16
 Uray Péter 11:18
 Vajda Boglárka 12:7
 Vakler Anna 3:21
 Váli Anna 5/6:16
 Varga Sándor 3:25
 Vargha Mihály 10:29
 Vas Géza 2:3
 Vastagh György, id. 4:16
 Venczel József 7/8:20
 Veress Ferenc 4:31
 Vetró András 7/8:51
 Wesselényi Béla 3:15
 Wesselényi István. 3:17
 Wesselényi Istvánné 3:17
 Wesselényi Miklós, id. 3:16
 Wesselényi Miklós, ifj. 3:16
 Wouwerman, Philips 4:14
 Zeyk Domokos 7/8:57
 Zsigmond Győző 5/6:15

Összeállította

MURAD BETTY

Régi szerelmek krónikája

Asszonyok gróf Teleki Sándor életében

Mélyet szippantott szivarjából, majd mielőtt letette volna a lépcső sarkára pihenni, hogy visszatérjünk a konferenciaterembe, hozzám fordult: „Tudja, mi hiányzik ezekből az előadásokból, mi az, amiről senki nem beszél? Hogy valószínűleg Teleki volt az első igazán európai magyar – és hogy mennyire szerették a nők.” Alexander Brody, a 2007. évi nagybányai Teleki Napok egyik meghívottja ez utóbbi megállapításával csak egyetérthetünk. Hiszen gróf Teleki Sándor méltatói természetszerűen elsősorban a katona kalandos életének viszontagságos mindennapjait idézik: barátságát Petőfivel és Bem apóval, a szabadságharc, majd az azt követő emigráció hosszú másfél évtizedét, melyek a különö arisztokrata sorsát meghatározó módon alakították. Szívesen idézzük barátait, a már említetteken kívül az író Victor Hugót, az idősebb és

fiatalabb Dumast, a zeneszerző Liszt Ferencet, a nagy mesélő Jókait, akikkel élete során levelezésben és személyes kapcsolatban állott. Csupa férfit. Érzelmeiről, melyek a szebbik nemhez fűzték – szeretett édesanyját kivéve – ritkábban esik szó. Talán legérdekesebb kapcsolatáról pedig csak pár éve van tudomásunk egy olyan könyvnek köszönhetően, amely a tizenkilencedik század egyik elfeledett asszonyának életébe nyújt betekintést.

*

Volt egyszer egy színésznő, úgy hívták, hogy Hunyady Margit (1854–1906). A nagy európai forradalmak századának második felében élt: nálunk a kiegyezés utáni időszak zajlott, az angoloknál a viktoriánus kor dült, Amerikában pedig a polgárháború. Franciaországban az impresszionisták alkottak, nálunk a nagybányaiak, s Magyarországon Blaha Lujzáért meg Jászai Mariért bomlott az úri közönség. Hunyady Margitot mégis a kor egyik legnagyobb színpadi alakítójaként emlegették. Ez a szó mai értelmében is modern, szuverén, öntörvényű asszony kora tradícióin és kötöttségein átlépve járta a maga útjait. Főnemesi családját, a régi, előkelő nemzetséget, mely az Apafiaktól származtatta magát, már tizenhét évesen elhagyta, csak hogy színésznő lehessen. Az irodalommal is kacérkodott, de vidéki, főleg erdélyi színpadokon szerzett országos hírnevet, majd tagja lett a millennium évében induló fővárosi Vígszínház első társulatának. Színpad és irodalom mellett a legfontosabb számára azonban élete végéig a fia maradt, aki kicsi korától ott ült a Vígszínház nézőterén, s később – már befutott novellistaként – a legnagyobb szeretettel és gyöngédséggel írt édesanyjáról. Ő volt Hunyady Sándor: Bródy Sándor író és Hunyady Margit törvénytelen gyermeke.

Teleki Sándor sok tekintetben hasonlított Hunyady Margithoz. Nem sokat adott a társadalmi konvenciókra, a főúri származás diktálta kényelmes, nyugodt életpálya sem igazán vonzotta. Nem hiába nevezte magát vad grófnak, s nem véletlenül írta neki Petőfi egyik levelében: „Őn az egyetlen magnás, kit a világon tisztelenek”. Mint egyik kései méltatója írja, igazi reneszánsz ember volt: vállalkozókedvű és kalandszerető, franciából fordított, íróként remekelt, s földesúrként legalább annyira értett a mezőgazdaság napi problémáihoz, mint parasztjai. Táncsics nevelte, Victor Hugo és Liszt barátja volt éppúgy mint Jókaié, aki hatalmas elismeréssel szólt róla. Munkácsyval a képzőművészetről beszélgetett, kastélyai tele voltak remekművekkel Murillótól, Tiepolótól Velasquezig. Minden idők legműveltebb és legeurópaibb magyar urai közé tartozott: képes volt mindegyik ba-

Hunyady Margit

rátjával, minden témakörben egyenrangúan diskurálni. Levelei, emlékiratai hatalmas tudást, humort és emberséget tükröznek – egy civilizált európai ember kiváltságait.

Emellett férfi volt, persze: „egy szerfelett gentleman ember” (Kolozsvári Papp Miklós), „pazar”, „arszlán” (Gyulay Lajos) „a nők egykori kiváló kedvence”, kinek „fiatal éveiben nem volt Erdélyben se hozzá fogható lovas, se vívó, sem céllövő” (Csukási József). A gyengébb nem képviselői közül többen is lehettek, kiket a jóképű és művelt fiatalember figyelmével kitüntetett – vagy akik őt figyelmükkel kitüntették. A már idős gróf egyik 1879-ben keltezett levelében írja magamagáról ezt a színes jellemzést: „a lepke virágról virágra száll s élvez gyönyört s ékíti szárnyait, a méh növényről növényre repdes, szedi a sárga viaszt, s az édes mézet, a dalos madár ágról ágra kél s dalol dalt a szerelemről; így én – kis csapodár – turbékolok, fülbemászó nótát, egyik lilium szálról másik tuba-, basa- és holnapos rózsára szállva, esküszöm hűséget, örök szerelmet, kifogyhatatlan érzelmet; oh jaj, de hánnyal minden fajtából!; s így telék fiatalságom! Mondhatom gyöngy élet!”

I. Az elhagyott kedves

Teleki Sándor nőügyei közül talán legismertebb az ifjúkori kaland, melyet valójában barátja, Liszt Ferenc érdekében követett el, közös európai bolyongásaik során. Kettejük megismerkedése Liszt első, 1841-es berlini látogatásához kapcsolódik. Teleki ugyan „nem volt valami nagy zenedühönc”, mégis életre szóló barátságot kötöttek. „Akaszd szegre a filozófiát, nem lehet azt könyvből tanulni, lapozgasd az élet bibliáját” – tanácsolta neki a magyar zongoravirtuóz, s a tanulás iránt amúgy sem rajongó ifjú jó tanítvány lehetett: a filozófiai kurzust Teleki berlini szállásán tartották, „mely gazdagon fel volt díszítve palackokkal és élelmiszerekkel, melyek könnyebben voltak emészthetők, mint Hegel transzcendentizmusa”. Ez utóbbi téziseinek igazát egyébként Teleki csak akkor volt hajlandó elfogadni, ha professzora becsületszavával hitelesítette.

Témánk szempontjából érdekesebb egy másik becsületszó, amelynek – ha igaz a történet – Teleki végső soron életét is köszönhette. Az anekdotaszerű epizód szerint Liszt 1843-ban Szentpéterváron beleszeretett Glasenapp orosz herceg feleségébe. Bár hangversenye lett volna Moszkvában, ahol maga a cárr várta, el sem akarta hagyni a várost. Teleki hiába figyelmeztette a várható botrányra, Liszt csak azt követően vállalta a továbbutazást, hogy barátja becsületszavát adta: utána viszi a hercegnőt, megszökteti a szépasszonyt.

Hat évvel később, a világosi fegyverletételt követően Teleki az akkor már tábornok Glasenapp fogságába került. A bosszútól tartó honvédezredes biztos volt abban, bitófán végzi az életét. Az orosz főtiszt azonban ehelyett ebédre hívta a magyar tisztkart, a pohárköszöntőnél pedig Telekire ültette poharát, aki megszabadította őt feleségétől – akit akarata ellenére kellett elvennie – és hozzásegítette ahhoz, akit őszintén szeretett, sőt megígért, segítségére lesz a szabadulásban. Teleki valóban megszabadult az aradi várból, emlékiratai azonban Glasenappról nem tesznek említést. Valószínűbb, hogy csak a szerencse s – ahogyan ő maga is leírja – egy megvesztegethető katonarvos segítette abban,

hogy a halálbüntetés elől külföldre meneküljön, a romantikus kaland története azonban végérvényesen bekerült a Teleki-legendáriumba.

A szabadságharc időszakánál maradvá: Teleki levelei és versei Prielle Kornéliához (1826–1906) fűződő kapcsolatáról is sok mindent sejtetnek. Prielle a magyar színjátszás egyik legnagyobb egyénisége volt. 1846-ban majdnem feleségül ment Petőfi Sándorhoz, de egyébként is Kossuth híve, s a maga módján a forradalom aktív részese. Lelkesítő, hazafias esteket tartott a frontra indulóknak, Világos után pedig (életrajzi adatai szerint) Teleki Sándort is hosszú ideig a házában bújtatta. Kapcsolatuk Teleki haláláig megmaradt: 1881 augusztusában, amikor Prielle Kornélia Nagybányán lépett fel a Lendvay-szobor javára szervezett előadáson, a Borpatakig elébe vonuló küldöttségben – családjával – Teleki Sándor is ott volt. Az előadás után a vendégek a koltói kastélyban ebédeltek, s itt töltötték el a délutánt is.

A szabadságharc bukását követően Teleki tizen-nyolc évig tartó emigrációra kényszerült. 1849 őszén, a tizenhármak kivégzésekor még az aradi várbörtön vendégszeretettel élvezte, a rákövetkező év májusában azonban már első tartósabb állomáshelyén, Párizsban találjuk. Első házasságkötéséig, 1857-ig tartó külföldi legényéveiből egy Clemence Gauthier (Madame Gauthier Clemence) nevű „elhagyott francia kedves”-ről tesznek említést a „derék ezredes” életét bemutató tanulmányok, akit leveleiben is gyakran felidéz, édesanyjának írva rendszeresen és szeretettel megemlékezik róla. A két asszony – Clemence és az öreg Mikes grófnő, Teleki édesanyja – egymással is többször levelet váltott.

Kapcsolatuk még a szabadságharc idején kezdődhetett és közel egy évtizedig tartott. Teleki 1850 januárjában, közvetlenül az aradi várbörtönből való szabadulását követően Clemence-t kérte meg („kinek sok hálával tartozom”), hogy ruháit számára elhozza. Egy hónappal később, még itthon írt levelében így ajánlotta anyja oltalmába: „Clemence-ot szeresse és becsülje, ő szegény kutyahűséggel ragaszkodik hozzám és sok önfeláldozással élte az szerencsétlenség napjait”. Az aszszonyt Párizsban is Telekivel találjuk: utóbbi több, Kossuth Lajoshoz küldött levelét is a „Madame Gauthier, Rue de Parme 3. szám” alatti lakásából címezte. 1852 tavaszán, amikor Teleki Párizsból előbb Jersey, majd Guernesey szigetére költözik, „Clemence atya” is elkísérte (Szemere Bertalanhoz írt egyik levelében találkozunk ezzel a tréfás megszólítással). A következő négy évben együtt intézik kis gazdaságuk, a közös háztartás ügyeit.

Teleki Sándor levelezéséből kiderül, hogy Clemence-nek egy fia is volt – bizonyára korábbi kapcsolatából –, akit a „vad gróf” saját költségén taníttatott: „egy intézetbe adtam – írja édesanyjának 1853-ban – ezért is 600 frankot kell éventéknént fizetnem. Mint becsületes ember nem tehettem, hogy megengedjem, hogy a Clemence szülei gazembert neveljenek belőle”.

Az ezredes csak akkor vált meg végleg Clemence-től, amikor Bickersteth Annát, Lord Langdale lányát 1856-ban eljegyezte. De első házasságát tervezgetve is gondoskodni kívánt barátjánja további sorsáról, s ezt édesanyjával is közölte 1856 februárjában: „Ő oly szépen, oly nemesen viselte magát,

hogy neki igazán hálával és elismeréssel tartozunk és megbocsáthatatlan bűn lenne ha jövődjét nem biztosítanánk”. 1856 márciusában pedig így ír az akkor már valóban „elhagyott kedves”-ről: „oly nemesen viselte magát irányomban, minél szebben teljes lehetetlen...”

II. Egy rebellis gróf házasságai

Teleki Sándor 1857. december 16-án kötötte első házasságát. Választotta a mindössze 19 éves Jane Frances Bickersteth (Bickersteth Johanna Francisca, 1836–1870), aki – Clemence egyik leveléből idézve – „kedves, gazdag, jól nevelt, hét vagy nyolc nyelvet beszélő fiatal lány” volt. De Teleki szerint is: „mátkámnak csupán négy nagy hibája van”: hogy igen fiatal, igen szép, igen okos és igen gazdag.

Műveltsége, vagyona, társadalmi helyzete akkor is kiemelték volna kortársai közül, ha nem lett volna családjával, édesanyjával együtt a magyar szabadságharc eszméinek és az angol földre vetett emigráció tagjainak egyik leghűségesebb pártolója. Mészáros Lázár tábornok, Kossuth hírneves hadügyminisztere is az eywoodi birtokon hunyt el. Teleki anyósa, Lady Langdale 1858-ban hívta meg a hatvankét éves, akkor már nagybeteg tábornokot, hogy Titley és Eywood falucskák között félúton lévő házában jóféle házikosztal, a festői környéken tett sétákkal felerősítse. Már későn. Mészáros Lázárt itt, az eywoodi temetőben helyezték örök nyugalomra. Sírja fölé díszes emléket emeltek, ahonnan hamvait egy évszázaddal később, 1991-ben szállították szülőhelyére, Bajára.

Lady Langdale egyetlen leánya, az ifjú Jane Frances – vagy ahogyan a korabeli magyar sajtó emlegette: Bickersteth Johanka, vagy Janka – magyar lapokat olvasott, (későbbi) anyósával magyarul levelezett, cikkeket, útleírásokat közölt férje hazájában (a Hölgyfutárban), amelyet meglátogatni készült, s kissé merész, nem éppen sikeres irodalmi kísérletként

Byront fordított magyarra (A Childe Harold fordítása, amelyben az idős Lady Langdale szépségét is megörökítette Lord Byron, Genfben jelent meg, 1857-ben). Nem csoda, hogy a hazai társadalom legalább olyan rokonszenvvel fogadta, mint magát Telekit.

A Vasárnapi Újság 1858. május 30-i számában írja: „(Bickersteth Janka) gróf Teleki Sándorné, mint a Hölgyfutár írja, június hó első napjaiban körünkbe érkezik. A Childe Harold jeles magyar fordítóját, ki új hazája s a magyar nyelv iránti hő vonzalmával sok tősgyökeres magyar hölgyön tútesz, tárt karokkal várjuk, s örömmel fogjuk üdvözölni hazánk fővárosában. A Hf. azon reményét fejezte ki, hogy nemsokára a nemes grófné arcképével fogja meg lehetni előfizetőit.” (Elképzelhető, hogy ez ugyanaz a fiatal, karcsú hölgyet ábrázoló egészalakos portré, amelyet Görög Livia könyvében gróf Teleki Sándorné képaláírással szerepeltet, a képjegyzékben a forrást is megjelölve: Magyarország és a Nagyvilág, 1875. 8. szám. A rajzot – az előbbi könyvre hivatkozva – Csetri Elek is felhasználja. Kiegészíti azonban Litez de Tiverval Matild nevével, bár valószínűbb, hogy a rajz nem a nyilvánosság előtt keveset szereplő második feleséget, hanem a magyar közvélemény előtt ismertebb Jane-t ábrázolja.)

Teleki első levelei, melyekben édesanyjának jövődöbeli hitveséről („az én selyemgyermekem”-nek

Gróf Teleki Sándorné

nevezve) beszámol, tele vannak az egész családra kiterjedő rajongással és áradozással: apja „egyike azon tüneményeknek, kik koronként a nemzetek egén feltűnnek”, anyja „incarnatiója a jóságnak” – írja. Első perctől arra bízta szüleit, hogy „Annát” úgy fogadják be maguk közé, mint családtagot: „Igen szép lenne, ha kedves anyám levelem vétele után írna Annának egy szép levelet. Ő igen boldognak érzi magát, ha látja, hogy úgy szeretik, mint saját gyermeköket. Írjon magáról és szóljon a szívhez úgy, mint édesanyám tud.”

Érzései egy év elteltével sem változtak. 1858 tavaszán Jane Frances tervezett erdélyi látogatását készíti elő, decemberben pedig így ír édesanyjának: „Ma egy éve, hogy megházasodtam... S feleségemmel – jó órában legyen mondva – nem hogy összeültöközésem nem volt, de még szóváltásom sem ... egy év elteltével annyira becsüljük egymást, s tán jobban, mint házasságunk első órájában.”

Látszólag minden körülmény adva volt tehát ahhoz, hogy kapcsolatuk maradandó legyen, s felesége oldalán végre megállapodjon a nyughatatlan vérrű, állandó anyagi gondokkal küszködő Teleki. Mégsem így történt. Mentségére szolgáljon: megkísérelt új életet kezdeni. Megszerezte az angol honosságot. A királynő engedélyével elnyerte a Lord Harley of Oxford név és címer viselésének jogát. A wales-i tartomány határán fekvő eywoodi birtokon élénk társa-

Tiverval Matild

dalmi élet kezdődött, egymás után érkeztek az előkelő vendégek, hogy az új családfővel megismerkedjenek.

Rövidesen azonban kiderült: a kényelmes, gondtalan élettől egy időre elkápráztatott Teleki éppen olyan szilaj, rebellis „vad gróf” maradt, mint amilyen Petőfivel való nagykirályi megismerkedése idején volt. A családi otthon nyugalma egyre gyakrabban zavarták meg szóváltásaik. Bickersteth Johanna, aki minden liberalizmusa mellett többre becsülte a csendes családi otthont „a világ zajánál”, 1860 augusztusában már ezt írta anyósának angliai birtokukról: Sándor, aki „sohasem képes nyugalmat élvezni, és mindig sóvárog lárma, mozgalom után, eltávozott déli Olaszországba”. Hozzátehetjük: véglegesen, s ezzel a rövid házasság sorsa megpecsételődött.

Teleki második házassága már emigrációs éveinek olaszországi korszakához kapcsolódik. Nem sokkal azután, hogy angliai birtokáról végleg eltávozott, Nápolyban ismerkedett meg Litez de Tiverval Matilddal (1836–1910), egy francia tábornok (Philippe Rose Litez de Tiverval) leányával. 1860-ban, vagy 61-ben kötött házasságukból négy gyermek született – mintegy az örökké hazavágyó Teleki európai bolyongásainak nyomvonalát is megrajzolva: Sándor Párizsban, László Pisában, János Bagni di Luccában, Blanka pedig Nagybányán. Amikor a kihelyezést követően Teleki amnesztiát kapott, francia asszonya is elkísérte Erdélybe, sőt magyarul is megtanult.

„Magas műveltségű, szép lélek... aki, a többiek között, még nem varratott gyermekei számára szabóval semmit, minden öltönyüket saját keze készíti, s valamennyinek dajkája, nevelőnője maga volt... az első francia nő, kit szépen magyarul beszélni hallot-

tam” – írta róla Jókai.

Érdekes, hogy a „hivatalos” adatoknak némileg ellentmondva, Teleki és Tiverval Matild 1870-ben, alig pár nappal negyedik gyermekük, Blanka megszületése előtt Nagybányán (is) házasságot kötöttek. Erre egy angol hivatkozás nyomán derült fény nemrég; állításait a római katolikus egyház anyakönyve is igazolta.

Az akkor 49 éves Teleki Sándor és a 29 éves Tiverval Matild házasságkötését 1870. november 17-i dátummal jegyezte be Lukács Tivadar plébános (Blanka 1870. november 25-én született). Az anyakönyvből az is kiderül, hogy püspöki fölmentvénnel mentesültek a házasságkötés kihirdetése alól. Az anyakönyv megfelelő helyére a Teleki neve mellé először azt írták be hogy „özvegy” (Lady Frances ugyanebben az évben, május 3-án hunyt el), majd a kihúzott bejegyzés mellé azt, hogy „nőtlen”, ami alátámaszthatja a forrás állítását, miszerint Teleki valamilyen okból törvényesen el sem vált első feleségétől! Ez megmagyarázhatja a kései, nagybányai házasságkötést.

Teleki Sándor és Tiverval Matild gyermekeinek anyakönyvezése is Nagybányán történt: mind a négy gyermeket ugyanazon a napon, 1878. augusztus 7-én jegyezték be a megkereszteltékhez, a Párizsban született Sándor és a Pisában született János neve mellé keresztapaként a Türr István tábornok nevét is feltüntetve.

Az első feleség, Bickersteth Anna egyébként már nem ment újra férjhez. Fiatalon, mindössze 34 évesen hunyt el a szíriai Damaszkuszban. Tiverval Matild 1910-ben halt meg, csontjai ott porlanak férje hamvai mellett, a koltói sírkertben.

III. Az utolsó románc

„Neki, aki Európa annyi csataterét verekedte és utazta végig, s annyszor komázott a halállal, csendes öregség, boldog családi otthon, békés elmúlás jutott osztályrészül” – állapította meg Csetri Elek történész Telekiről szóló tanulmányában, s a sommás megállapítással legtöbbször elintézetnek tekintjük a „vad gróf” életének utolsó negyedszázadát. S bár igaz (ugyancsak Csetri Eleket idézve): a koltói gazdálkodás, a család örömei, Nagybánya, s az egész megcsendesedett élet szűkre szabta a nagyvilág távlataihoz szokott Teleki szárnyalását, azért ha tehetne, emlékiratai, csodált gyűjteménye és gyermekei, felesége köréből szívesen kiröppent hosszabb-rövidebb utakra. Leggyakrabban fűsága lakóhelyét, Kolozsvárt kereste fel: „szép, négyyszögletűre nyírt ősz szakállával, kedves, vidám, piros arcával, fiatalos járásával legnevezetesebb alakja volt az erdélyi fővárosnak.” (Gyalui Farkas) Megrokkanva bár, de 1883-ban még Turinba is eljutott, végső búcsút venni az életfogytiglani száműzetésre ítélt Kossuth Lajos-tól.

Életének utolsó romantikus fellángolása is ezekhez az évekhez kapcsolódik. Már csak különlegesége miatt is írunk kell róla, hiszen a röviden már bemutatott kolozsvári színésznő, Hunyady Margit a történet egyik főszereplője. A másik az akkor már idősödő Teleki Sándor. Hatvány Lajos író és irodalomtörténész – nem kis malíciával – többek között így ír kettejükéről egy széljegyzetben, a kétkötetes *Így élt Petőfi* című (1955) könyvében: „Hunyady Mar-

git, egykor kolozsvári, majd a Vígszínház megnyitása után híres pesti színésznő. Sok esztendeig élt Teleki Sándorral, aki, mint a színésznők és írók barátai világszerte cselekedni szokták, kedvesének egy-egy premierje előtt teleharsonázta a sajtót – a darabot, a szerepet s főleg a művésznőt magasztaló cikkeivel.”

Megismerkedésük az 1870-es évek második feléhez köthető. Az 1878-ban írt *Petőfi Sándor Koltón* című írásban mindenesetre már találkozunk Hunyady Margit nevének említésével:

„A múlt nyáron Mármaros-Szigeten voltam. Egy gombát áruló vén cigányasszony megszólít az utcán, s nagy örömmel kérdezősködik állapotom felől.

Rögtön ráismertem.

– Jer velem – mondtam neki.

Fölvittem H. M. asszonyhoz, ki csodálkozott, miért viszek én hozzá egy cigánynőt.

– Vegyenek gombát! – mondtam.

– Mit csináljak én a gombával? Tudja, hogy vendéglőből étkezzünk.

– Ajánlom Pila Anikót.

A gombákat megvették.”

Levelezésüket – amelyet a már említett Alexander Brody (Bródy Sándor író unokája) ismertetett először részletesebben 2006-ban megjelent rendhagyó Hunyady Margit életrajzában – tizenhárom évet ölel át, 1879-től 1892-ig. Teleki utolsó, már betegsége idején írt levele csupán egy névjegykártya, rajta a kézzel írt rövid üzenet: „Szíves megemlékezésem nagyon köszöni, s jókívánságát szeretettel viszonzom: Teleki Sándor / NBányán, Újév napján 1892.” A többi levél azonban már nem ennyire rövid, se nem ennyire szokványos – s korántsem csupán plátói (és egyoldalú) érzelmeiről tanúskodik Hunyady Margit iránt, kit a hivatalos „Asszonyom”-tól az „Édes jó Margitom”-on át a „Maga kis hóbortos”, „Nagy gyerek”-ig változatos megszólítások és szófordulatok traktálnak az ezredes leveleiben.

Az alábbiakban egy rövid levélrészletet közlünk az Asszonyhoz, kit Teleki saját szavai szerint „oly nagyon szeretett”:

„Asszonyom! Én megközelítém kegyedet, felfedeztem a gyémántbányát, most ragyog a briliánt; a világ hódol és lábainál fetreng; exelenciás urak állanak tótágast, masinák fűtyölnek lokomotív síppal kétségbeejtő sípolást; Kegyed ül ott páholyának trónján, szemeivel bűvöl, tekintetével bájol – s reped a férfiszív [...]

A szívnek nem lehet parancsolni; az én mentő karom vékony szalmaszál, elhervadt sárga őszi levél, a vízben fuldokló előtt, ha az erkölcsi erő hanyatlik, az örvény elnyeli áldozatát, s az áldozat kettő – én és kegyed. –

Én találtam fel a kincset, más gazdagszik utána, így volt ez világ kezdetétől mindvégig [...] S míg Kegyed gondtalan, könnyelmű, csábító életet tivornyáz, addig én itt árván, elhagyatottan és meztelen őrzöm az apám nyáját, eszem mézet és sáskát, s iszom a hó levét, s keserves gondolatimat – lelkelem gyászpiléit repítem oda, ahol engem már elfeledtek.

Tessék! Kellett magának ostobaság? itt van egy fürtezet, parancsol még többet is – szolgálhatok –, amilyen a mosdó, olyan a kendő –, kell magának skorpió? Szolgálhatok tarantellával, okos ember az és tudós hazafi, aki túl tesz rajtam ostobaságban.

VÉGE, vége nincs

a szerelem a legdrágább kincs.”

(Koltó, 1879. február 11.)

Mi volt ennyi rajongásnak a jutalma? – kérdezhetjük ismét Hatvany Lajossal. 1890-ben megjelent Kolozsváron a jóképű, fiatal fővárosi újságíró, Bródy Sándor, és elszerette a művésznőt az akkor már beteg és megöregedett Teleki Sándortól. Bródy egy hétvégi báli tudósítás kedvéért utazott le Kolozsvárra, de a rövidre tervezett kiruccanás másfél évig tartott. S mire e kapcsolatból a gyermek megszületett, Bródy már megnősült – Budapesten. Nem Hunyady Margitot vette feleségül. Négy törvényes gyermeke mellett az ötödikkel, s egyben a legidősebbel – Hunyady Sándorral – tizenkét éves korában találkozott először.

Így múlik el a világ dicsősége – s így fonódott össze fél évszázadon keresztül kaland és szerelem gróf Teleki Sándor életében...

DÁVID LAJOS

Könyvészet

1. Albert Gábor: A Kossuth-ellenes emigráció. Szemere Bertalan levelezése (1849–1851). Kortárs. 1998. június. 42. évf. 6. sz. 67–96. l.

2. Guy Stair Sainty: Andreas Wernitz, the real story of his imposture as duke, prince, marquis, count, baron and grandee of Spain, 2002 (chivalricorders.org)

3. Hatvany Lajos: Így élt Petőfi. Budapest, 1955.

4. Hunyady Margit: Egy mai történet a tizenkilencedik századból. A családi hagyaték alapján közreadja Alexander Brody. Budapest, 2006.

5. Lőcsei Gabriella: Jelképes akasztás. Teleki Sándor, a magyar D'Artagnan és a reménytelenül szép szabadság. Magyar Nemzet, 2009. március 14.

6. Prielle Kornélia, Priel Antónia színésznő életrajza (szineszkonyvtar.hu)

7. Prielle Kornélia Nagyányán. Közzéteszi: Marian Félix. Bányavidéki Új Szó, 2001. július 6–12., 13. (XLIII. évfolyam 741. szám)

8. Sárközi Mátyás: Honvédsír angol esőben. Európai Utas, 2003/4.

9. Teleki Sándor: Emlékezzünk régiekről. Bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közzéteszi Csetri Elek. Bukarest, 1973.

10. Teleki Sándor Emlékezései. Sajtó alá rendezte Görög Livia, életrajzi bevezetéssel, Budapest, 1958

11. The works of Lord Byron. A bibliography of the successive editions and translations of Lord Byron's poetical works. Vol.7., New York, 1905

12. Vasárnapi Újság, 1858. május 30.

13. Vasárnapi Újság, 1880. március 28.

Európai ökokultúra

Ahova a madár röpködve sem juthat, vagy csak fáradva érhet

Ha majd az Időben eljön az a korszak, amikor az ember minden barlangot szétrobbantott, amit valami célra fel nem használhatott, és minden öreg fát már régen kivágatott, akkor már késő lesz siránkozni a megbillent természeti egyensúlyon, amelyet helyreállítani sem atombombával, sem mindentudó elektronikus gépekkel nem lehet.

(Fekete István)

Elhagyva, mint madár az ágon

Ápolt erdőkről, finom levegőjű s friss növényzetű hegyvidéki városkákról regéltek a kezembe került régi képeslapok, miközben a rádióban a műfajokká nemesedett szemetelési szokásokról társalgott a műsorvezető a hallgatósággal. Arról vitatkoztak, összefügg-e a zenei ízlés a tisztasági igénnyel. Csofaszámba menően ellenvélemény nélkül fogalmazódott meg, hogy bizony egy dzsessz- vagy rockfesztivál után nem marad annyi limlom a helyszínen, mint amennyit a manelisták hányak szét egyetlen délután a csórékolbászós, aranyláncos pikniken.

A betelefonálók közül többen hencegve ecsetelték: az ő gyermekeik nejlonzacskókkal megrakottan vonulnak ki mindig a zöldövezetbe, azokba gyűjtik össze a szabadtéri eszem-izsom maradványait, a flakonokkal, konzervdobozokkal, egyszer használatos műtűrökkel megtömött szatyrokat pedig, ha nincs a közelben kuka, egyszerűen hazaviszik, otthon dobják be a kosárba. Mindez azért történik így, hangsúlyozták, mert rendre, fegyelmezett magatartásra, civilizált viselkedésre nevelték őket a családban (az iskoláról, mint pozitív tényezőről, nem esett szó).

Volt, aki határozottan kijelentette: Románia Európa személtládája. Ezzel valamennyien egyetértettek, kérdések, kételyek garmadát vetve fel viszont bennem. E tudathasadásos, ellentmondásos, tisztaság-mániás állapotban ugyanis mélyen el kell gondolkodni azon, hogy akkor mégis honnan származik, miből fakad, kitől ered a földre takaróként rátelepedett rengeteg szenny, mocskok, vacak? Tán a minisztérium a hibás a felfordulásért? Vagy maga a miniszter úr, mert nem küld személyre szóló meghívót mindenik utcaseprőnek, szép szavakkal, finoman, alázatosan kérve meg ekként a társaságot, hogy szíveskedjenek egy picit takarítani is, ha kedvük lesz rá. Esetleg csupán a szociális segélyből élők nem teszik a dolgukat, mert beadták a felmondásukat?

Variálható tehát e téma, hisz bárkinek az oldaláról közelítjük meg, arra a következtetésre jutunk, hogy van egy gárda, amelyik pimaszul szemetel, és van egy másik társaság is, amelyik szentelően asszisztál az össznépi hulladékosításhoz. A jelenléte újabbban az újságírók is felfigyeltek. Tudósításban olvastam, hogy az egyik bánási folyóparton miccset sütő különítmény egyéneinek a szemét azért nem szúrta a mellettük tornyosuló szemét,

mert az már ott leledzett, amikor kiérték a természet ölébe s letáboroztak. Erőteljesen fogadkoztak: a lomot nem ők tették oda. Aztán, hálstennek, jó étvággal bekapták a gané tetején ropogósra sült hús-pogácsát...

Amint az előbbi eset is példázza, a higiénia terén már a harmadik világbeli országok szintjén sem állunk. Faluhelyen nincs köztisztasági vállalat, a városokban pedig csupán a főterek azon parcelláin locsolják a virágágyásokat, nyírják buzgón a füvet, ahová a külföldi delegációk és vendégfogadók, a menedzserek, díszöltönyben korzózni mennek. Tisztsgviselőék részéről a többi negyed felfalhatja a kosz, benépesíthetik a falkába verődő éhes kóbor kutyák. Habként az kerülhet a tortára, hogy az egyre fényűzőbb centrumba a közeljövőben csak azt fogják beengedni, aki lepengeti a kapupénzt. Aki nem, az bújócskázhathat majd a rendfenntartókkal, botorkálhat a záptojás szagú sikátorokban.

Bár ami a szabad- és ünnepnapokat, valamint azok mennyiségét, számát illeti mindenki (az is, aki adja, meg az is, aki kapja) nagyon korrekt ebben az országban, azt viszont még senki sem számolta ki, hány liter víz és hány watt villanyáram megy el évente csak arra, hogy a díszvendégek és házigazdák, az ügyvivők tiszta lábbelivel kerüljenek ki a városnézéssel fűszerezett monoton üzleti megbeszélésből.

Az egyre jobban érzékelhető szemfényvesztés ellenére egyesek még hisznek a lakkcipős, palotás, limuzinos Münchausen báróknak. Újabbban az történt, hogy a megyeházán valaki elszólta magát: jönni fognak a fapapucsos hollandok, akik majd kikotorják a Béga-csatornát. Ebből persze megint cikkek születtek, megható történelmi körítéssel, amelyekből megtudhattuk, mennyire szép volt az élet Temesváron úgy százötven évvel ezelőtt. Arra a kérdésre viszont nem kaptunk választ, honnan indultak el a flamandok, hisz az anyai fészekből elsőként kiszállt és felénk röpködő csoportjuk már tíz éve úton van, de még mindig nem ért ide. Pedig az akkori napilapok megírták: lesz Bégánk! Azóta a Sebes-Körös is felerült a (fekete) listára, azzal az örömteli megjegyzéssel, hogy néhány év, évtized múlva vízen utazhatnak majd Magyarországra a nagyváradiak. Gondolom, ez a fajta fejlesztési terv is méreteket fog ölteni, megszédítve a Maros meg a Szamos mentén élőket, akik magukhoz térésükig egyébről sem fognak álmodozni, mint színes vitorlásokról és fehér sétahajókról.

A horgászok egyelőre nem vették a szívükre az újabb természetellenes bejelentést, és bár számos helyen már a fákat is kivágták mellőlük, naponta kivetik a horgot, amelyre hal már csak a (halas)tavakban akad. A magántulajdonban lévő halászbordalmak megjelenése óta ugyanis lényegesen lecsökkentek a telepítések – nyilván rafinált üzleti megfontolásokból.

tolásból. Ez a suttyomban zajló intézkedés a pecázókat különösebben nem érdekli, hisz ők inkább a csend, a nyugalom, az élénkítő levegő miatt járnak ki a partra. Mi több, most már a víz minőségével is nagyjából meg lehetnek elégedve (feltéve, hogy nem inni akarnak belőle), hisz amióta bezárták a gyárat, sokkal áttetszőbbek a folyók, mint voltak a romániai ipar aranykorszakában.

Szabad élet, szabad madár

Újfent gyakran írnak arról a hazai újságok, hogy virágkorát kezdi élni a hazai faluturizmus, de legfőképp az egyre több margarétával felvirágoztatott vendégfogadók népes tábora. Van is ebben némi igazság, ám hamisság is, mert szívszorító élmény tud bizony lenni, amikor a természet lágy ölében arra ébred a szabadságra vágyó halandó, hogy oda a tere, hiába lép éhségstrájkba a prefektúra előtt, bombázza beadványaival a sóhivatalt, küldözgeti ide-oda ezrével a kérvényeket és kap reájuk semmitmondó, félrevezető válaszokat, ha már nincsen, ahol érezze s élvezze az életet. Az elbogatellizált, elnevetgált környezet-szennyezés Románia legsúlyosabb jelenkori s jövőbeli problémája.

Azt hiszem sem az országban, sem külföldön nincsen még olyan utazási iroda, amely a Bánság Del-tájába szervezne kirándulásokat. Nos, egyhamar nem is lesz. Úgy tűnik ugyanis, hogy a kenézfalvi madárrezervátumból kilőtték a szárnyasokat, a mocsarak, a tavak, az erek helyét pedig a háztartási hulladék-gyűjteményből mesterségesen felépített faluvégi dombocska vette át. Ki más lenne ezért a hibás, ha nem a helyi lakosság, amelyik valójában nem helyi, s nem tudja, hogy a szemetet, az elhullt állattetemeteket nem kell közszemlére tennie a Mo'ú háza mögé. Miattuk költöztek el a szomszédok a géme: a besurranók ellopták tőlük a területet. Miatuk fordultunk mi is vissza üres élménystariznyával az egykori lápos vidékről, ahonnan amúgy is kinéztek gyanakvó tekintetükkel az utcai lócákon üldögélő ex-parasztok. Első találkozásunk olyan volt, mint az utolsó. Még jó, hogy megmutatták, merre van a rezervátum, különben sosem találtuk volna meg.

Persze így sem mentünk sokra, csak át a hulladékhegyen, azaz a volt tavon, át a névtelen földműves bevetett parcelláján, át az árterületen, a nádas maradványán, a vonatsínen, a tisztáson, majd visszatértünk a hegyhez, amely állattetemek, rothadó, romló, bomló paradicsomok, káposzták bűzével kalauzolt bennünket. Ez a táj talán védett valamelyik ősdi törvény alapján, ezért nem ártana átszövegezni, újrafogalmazni, alkalmazni a jogszabályt, összhangba hozni a jelen idővel. Vagy még inkább: mindezt fordítva elvégezni, az embert idomítani hozzá a természethez. Majd önmagához. Vagy elsősorban önmagához?

A helyreállításnak léteznek ugyan forgatókönyvei, ám rendezője s producere máig nem akadt.

Teljesen természetellenes az is, hogy a magyarországi madárrezervátumokról és egyéb természetvédelmi területekről szóló híradások ahelyett, hogy felvidítanának, elkeserítenek. Hisz valahányszor újabb külföldi csodákról, fejlesztésekről értesülök, annyiszor döbbenek rá, mennyire messze vagyunk mi még attól, hogy erdei iskoláink legyenek, hogy a

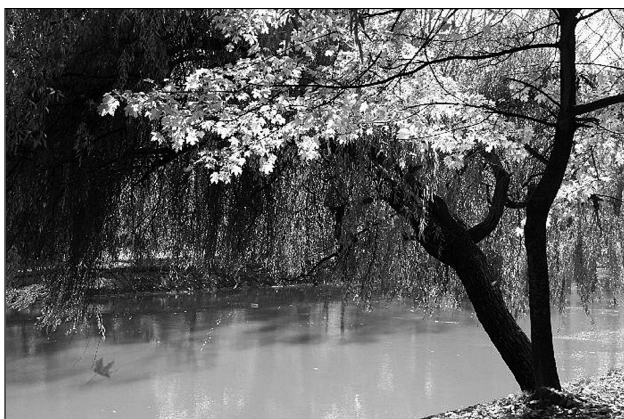

kirándulók ne hagyjanak maguk után disznóólt, és hogy a fenyvesek közé autókkal, motordinókkal érkezők ne miccsütéssel, dobhártyákat kiverő balkáni rétegzenével, identitászavarban szenvedő rockerek lakodalmasaival rondítsák el már reggel a napot, no meg a jókedvet. Rendkívül távol vagyunk mi még attól a mentalitástól, amely imperatívusként fogadja el, hogy az erdőben vagy a tó partján fesztiválózó baráti társaság legyen a lenézett és a kinézett, nem pedig az, aki csendre, rendre inti őket.

Gyakran elgondolkodtam azon is, hogy pénzbírságok kivetésével, forgalomkorlátozással rá lehetne szoktatni a jó modorra, a szófogadásra az illetlenkedőket? Egyesek azt állítják, a nyugati világban a mai napig a tetemes bírságok tartják kordában a garázdálkodókat. Mások a hatékony környezetvédelmi oktatásra esküsznek. Ennek az elméletnek a részeként, mégis harmadik, meghatározó tényezőként jelennek meg a civil szervezetek, amelyek kellemes időtöltést biztosító programjaikkal, az egyén felé bizalommal közelítő, öt feladatokkal ellátó, elhalmozó s ezáltal a világban neki jelentőséget tulajdonító tevékenységeikkel mindennél hatékonyabban működhetnek.

A jóvátételt annak elismerésével kellene tehát kezdeni, hogy még nincsenek efféle eredményeket felmutatni képes csoportosulásaink. Amink van, az legfeljebb régi ismerősök zárt köre, amely nem ad a médiában való jelenlétre. Vagy azért nem, mert nem csinál semmi olyat, amiről érdemes beszélnie má-

soknak, vagy ezért nem, mert elnöksége foggal-körömmel ragaszkodik pozíciójához, és azt tartja, hogy a nyilvánosság csak púp lenne a hátán, egyfajta kihívás. Akadnak, akik csak azért hallgatnak, mert félnek a laikusoktól, akikről úgy vélik, amatőrizmusuk okán nem állnák meg helyüket az egyesületben, ügyetlenkedésükkel pedig csak összezavarnák a tapasztalattal és tudással már elegendő mennyiségben felszerelt munkáját. A szaknyelvről áttérni a hétköznapi, sallang- és szlengmentes ígérez pedig igazán nehéz gyakorlat...

A Temesközt egykoron uraló, veszedelmeket rejtő, de egyben védelmet is nyújtó mocsárvilágból mára már alig maradt valami, csak Temesmurány (ma Murani) és Temeskenéz (ma Satchinez) határában tűnik fel foltokban egy-egy csonka nádas, talpalatnyi ingovány vagy láp, amely 1942 óta védett terület. Kuhn Lajos, Dionisie Linpia és Emil Nadra ornitológusok állhatatos közbenjárásának köszönhetően ez a védettség olyan időszakokban is érvényesült, amikor erre alig juttattak pénzt a pártmuftik.

A hivatalos természettudományi közlemények szerint a 104 hektáros bánsági Deltát három patak által táplált tó, néhány árterület és sziget alkotja, ezek szövevényét pedig sűrű nádas fogja össze. Amúgy valóságos madárparadicsom: határai között megtalálható a kis- és nagykovács, a sárga gém, a kis kormorán, a gázlómadár, a bölömbika, a búbos vöcsök, a függőcinege s számos kevésbé híres gém, a ragadozók közül a vörös meg az éjjeli vércse, a sólyom, a fülesbagoly és a kuvik. Összesen öt állandó lakó, ötvenöt nyári vendég, tizenhét telelő, valamint harminchat átkelő madárfaj talál benne menedéket. Noha 2008 nyarán Temeskenéz határában a felsorolt élőlények közül túl sok nem került a szemünk elé, az adatok helyességében és az adatközlők őszinteségében nincs miért kételkednünk.

Amiként abban sem, hogy a mindent túlélő hajdani ősmocsárt szinte megsemmisítette a kommunista önkényuralmi rendszer. Központi utasításra ugyanis szántófölddé kellett változtatni a víziszárnyas-rezervátumot, ezért a helyi elvtársak hatalmas vízelvezető csatornákat ásattak a tocsogók kiszáritására. Igyekeztük azonban nem ért fel egy varázslattal, mert a több évszázadig víz áztatta, gyenge minőségű réti talaj nem adta meg magát: továbbra is alkalmatlan maradt a kultúrnövények termesztésére. Persze mindenki tudta, hogy így fog ez történni. Az érintettek azt is sejtették, hogy a munkálatok irányítására kinevezett, kényszerített mérnök urak lelépnek majd

a sáros, kellemetlen terepről, a csatornázás okozta kár viszont ott fog maradni évtizedekig. Arra viszont kevesen számítottak, hogy a baj kiteljesedik. De kiteljesedett, megkétszereződött, megháromszorozódott, mert az igazi pusztítás csak ezután kezdődött. A magára hagyott, megsebzett madárparadicsomból ugyanis a szemfülesek, a szégyentelenek azt vitték el, amire éppen szükségük volt (vagy nem is volt): ki lápot, ki fát, ki vastagabb törzsű cserjét, fészket, víziállatot, szárnyast, miegyebet.

Ennek az áldatlan állapotnak a felszámolására adott pénzt évekkel ezelőtt az Európai Unió környezetvédelmi hivatala. A kiutalt 243 ezer euróból kellett volna helyreállítani a láp vízellátó rendszerét, létrehozni a rezervátum adminisztratív központját, megszervezni a felügyeletet, és nem utolsósorban az európai normákhoz igazítani a létesítmény jogi státusát.

Nem azé a madár, aki elszalasztja

A Vingától Kisbecskerekig, sőt azon túlra is kinyúló ingoványos, dágványos vidéken hajdanán ahhoz hasonló élet zajlott, csak valamivel szerényebb formában, szűkebb keretek között, mint a Duna-Deltában. A temérdek vízimadár rengeteg helyi és városi vadászt vonzott ide, a romlatlan vadvizek határolta házakban lakók zöme pedig a természet kínálta lehetőségekhez szabta, idomította mindennapjait, hagyományait, egész viselkedésmódját és életvitelét. Halászott, többnyire hálóval, kosarakkal, a száraz nyarakon megerelte a környező tavacszkákat, hogy kézzel foghassa ki a mederből a halakat, amiket általában a vasútállomáson potom áron értékesített, esetleg a nagyvárosi vendéglők konyhájára szállított. A napszitta bőrű, mocsárszagú csikászok varsákat helyeztek el a sodrásokban, a nádi csapásokban és nádszegélyekben. Amúgy megrögzött mocsárjárók hírében álltak, akik a halért kapott pénzt sokszor itálra költötték, gyakran éjszakáztak a nádas egy-egy szigetén, a meleg hamuban meghempergett csikhalakat pedig nyáron, ropogósra sütve fogyasztották.

A horgászatban részt nem vevő falubeliek vízigenyes zöltségek termesztésével foglalkoztak. Az ingoványból felszabadult fekete, porhanyós földön főként szervián paprikát, padlizsánt és paradicsomot termesztettek. Mások a nádat vágták, kévelték, fonták, hasznosították, a későbbiekben, tavasszal, pedig már csak égették, jóvátehetetlen természeti, ökológiai káoszt okozva ezzel. Akárcsak a tojásgyűjtés, a fészekfosztogatás, a gémfőlkák begyűjtése s disznók elé vetése, ez a manőver is kellemetlenül érintette a nádasban élő s fészkelő madarakat, kiváltva a vegyes gémtelep évenkénti költözését. A madárparadicsom elnéptelenedésének tehát számos előzménye van, leépülése nem meglepetésszerű.

A halászkok ma már nem a rezervátum területére járnak ki, hanem a közeli, sekélyvizű s mesterséges víztározóhoz, ahová olasz és más nemzetiségű, idegen állampolgárságú bér vadászok is gyakran ellátogatnak. A baj az, hogy az etikátlanul össze-vissza lövöldözők nem kímélik a védett területeket, jóllehet az állandó vízingadozás miatt a nyílt vízfelületeket benőtte a növényzet, ami miatt a vadrucák a szomszédos zsombékos, kákás réteket részesítik előny-

ben. A fácánfelhozatal is annyira jelentéktelen már, hogy egy-egy példányért a felelőtlenül célozgatók sem fáradoznak.

Temeskenézen mindenesetre elszomorító természeti jelenségek mentek és mennek végbe. Az ősmocsarat övező földeken és falvakban ugyanis az 1970-es évek végén még voltak ártézi kutak, mi több, a tájvédelmi körzetnek is megvoltak a saját forrásai, a melegvizűek is, amelyeknek tulajdoníthatóan egyes részeken a mocsár sosem fagyott be, a kisvöcskők, guvatok és bölömbikák itt tölthették a telet, nem kellett melegebb éghajlatra vándorolniuk. A kőolajtartalékok felszínre hozása azonban előbbre való, bizonyult minden egyébnél, így a víznél is, a keresőfúrások a tartalék talajvizek szétfolyását, nyomáscsökkenését eredményezték. Temeskenézen és Baracházán (Bărateaz) ivóvíz ma szivattyús kútból és falusi boltból szerezhető.

A térséget ért negatív tényezők sorában Kiss András doktor szerint a mocsári életközösség (biocönózis) normális szint alá apadása sorsdöntő volt, és azt a nagyarányú csatornázási és területkiszáritási munkálatok váltották ki. Mindez abban az időszakban történt, amikor a nyugati világ alkalmazni kezdte az 1972. évi Ramsari Egyezmény azon ajánlásait, amelyek a vizes övezetek védelmére, az ősmocsarak újratöltésére, esztétikai, biológiai és tudományos újraértékelésére vonatkoznak. Maig kevés adat áll a rendelkezésünkre a tekintetben, milyen táplálkozási láncok szűntek meg, milyen életközösségek bomlottak fel, mennyire módosult a növény- és állatvilág, a tájkép, és az sem tisztázott, hogy a megváltozott méretű, arányú összetevők jelenleg mely fajok, alfajok, egyedek bioökológiai igényeit képesek kielégíteni. Célnak, motivációnak könyvelendő el tehát a védelmi intézkedés, a romlási folyamat megfékezése, a fejlődési fázisok, szukcessziók alapos megismerése, a bonyolult kölcsönhatásrendszer feltérképezése.

Bagoly is azt gondolja, sólyom az ő fia

Maga a horgászturizmus is felbecsülhetetlen károkat okozhat, hisz, mint már említettem, a vízpart nyugalma kereső emberek sok esetben rengeteg szemetet hagynak maguk után, és hogy ülohelyük kényelmes legyen, kiirtják a vízparti növényzetet. Nem ritka jelenség például, hogy a szakadó partfalakban kialakult partifecske-telegek közepébe ásnak lépcsőket, kiülő teraszokat maguknak a pecázók. A csónakokkal közlekedők sem tétlenkednek: halzsák-mány reményében olyan territóriumokra is behajóznak, ahol ritka hinárnövények összefüggő állománya található, helyváltoztatásukkal, mozgásukkal pedig épp ezt az egyedi, különleges telepet sérthetik meg – akár végzetesen.

A vízparton felejtett kacathalom természetesen bekerülhet a folyóba, s így távolabbi részek szennyezését is kiválthatja. Számos esetben a tavaszi árvizek mossák el, tolják arrébb, taszítják távolabb, egészen a sűrű, zavartalan és áthatolhatatlan hullámtéri erdőig az illegálisan kialakított vagy felelőtlenül hátrahagyott hulladékkupacokat. És bár figyelmünket elsősorban a felszínen úszó könnyű, műanyagból készült palackok ragadják meg, meggyőződésünk: az aljzaton sincs minden a legnagyobb rendben. Hogy mennyire nagy bajban va-

gunk, az a duzzasztóknál tapasztalható meg leginkább, ott torlódik ugyanis fel mindaz, aminek nem lenne helye a vízben. E fölöslegtől a zsilipek megnyitásával szoktak megszabadulni a hatóságok. A többitől a civil szervezetek segédelmével, utóbbiak ugyanis önkéntesek bevonásával tüntetik el a szét-hajigált környezetszennyező hulladék egy részét. A hazai szeméttöزون azonban nem pusztítható ekként el, hiába az önzetlen jóindulat, erőbedobás: a nonprofit mentőakciók és pártfüggetlen tevékenységek Romániában csak áthidaló megoldást jelentenek. Mindenekfölött felháborító, hogy a közintézmények és vezetőik iskolásokkal, gyermekekkel végeztetik el azt, amit nekik kellene levezényelni, fizetett közalkalmazottakkal, munkásokkal elvégeztetni.

Az előbbieken eleget ostromozott horgászok mellett a víz minőségét a vadászok is ronthatják. Jóllehet a vadrécék kilövése ma már többnyire ellenőrzött, a természetvédelmi előírások betartásával zajlik, előfordul, hogy védett madárfajok is terítékre kerülnek. Gondot azonban nem csak a zsákmány okoz, hanem a célt tévesztett ólomsörét is, hisz az a vízbe hullva a meder aljáról táplálkozó récefaj elhullását eredményezheti. Az üres töltényhüvelyek fém és műanyag összetevője ráadásul a vizet is szennyezi. Ezeknek a következménynek a semmibe vétele a vadászati kultúra hiányosságát jelzi.

Amint azt bizonyos törvényhozók is megmondták, megírták, meg kell találni annak a módját, hogy a fiatalok óvodáskoruktól kezdve szippanthassák magukba azokat az élményeket, amelyek az embernek a természeti környezethez való viszonyát, értékrendjét és magatartását alapvetően meghatározzák. Ezért hát minden olyan ifjúsági és felnőtt korú mozgalmat, alakulatot, szövetséget támogatni, formálni kell, amelyek alkalmasak arra, hogy általuk közelebb kerülhessünk az élővilághoz. A cserkészlet, a hegymászás, a barlangászat, a tájfutás felbecsülhetetlenül hasznos lehet ilyen értelemben.

Az ügy előmeneteléért fontos lenne, hogy a flóra és a fauna védelmében az emberek éljenek jogaikkal, többek között a közösségi kereset indításának a jogával, és mind egyénileg, mind az e célra alakult egyesületek révén, azaz csoportosan lépjenek fel, hallgatóság előtt, nyilvánosan felszólalva jelezve, hol a hiba, mit szükséges kiigazítani. Ahhoz viszont, hogy való legyen a társadalmi részvétel, és legalább a természetpolitika alapelveiben, alapértékeiben jus-

son konszenzusra a választó s a választott, az obligát feladat-teljesítések mellett, de nem mellékesen, a társadalmi szervezetek, a tudomány és az állami-kormányzati szféra képviselői közötti folyamatos párbeszédnek is meg kéne valósulnia. Az ilyen értelemben vett társadalmi ellenőrzés ugyanis elősegítené az ökológia hatékonyságát, megóvná, konzerválná egy ideig a planétát.

Márpedig egy akkurátus tartósítás, beható méregtelenítés és ráncba szedés igazán ránc férne, hisz az érat alaposan megkergettük, a hajszától pedig nyugósek lettünk. Oda jutottunk (vagyis elértük!), hogy mind Erdélyben, illetve a Partiumban, mind Magyarországon már csak néhány magángazdaságban tartanak, nevelnek bivalyt, noha valamikor a Kárpát-medencei magyarság kedvelt állata volt (a történelmi Magyarországon ugyanabban az időszakban megközelítőleg 150 ezer példány élt), tejét és húsát egyaránt fogyasztották, vastag bőréből talpbőrt, hámot, gyeplőt készítettek. Kedvelték, mert még a szürke marhánál is igénytelenebb, a kákát, a nádat és a mocsári füvet is megeszi, igavonó ereje pedig sokkal nagyobb a szarvasmarháénál.

A tájvédelmi körzeteket (és ezen belül egy bizonyosat kiváltképp) elemző témánkat nézve a magyar paraszt által kedvezményezett lábasjószág azért jöhetett szóba, mert főként ott tenyésztették, ahol sok volt a vizes-lápos terület. A bivalyok ugyanis nem tudnak ellenállni a víznek, a dagonyázásnak, és mivel előszeretettel fogyasztják, eszik a mocsári növényeket, az ember számára elérhetetlen, megközelíthetetlen földeket is rendben tartják. E tulajdonságuk valójában pótolhatatlan, hisz az efféle, fifikás tájakra egyéb állatok nem igazán engedhetők be. A területi igazgatóságokkal kommunikáló szaktárcák, és a szaktárcákkal érintkező egyes kormányok azonban nem tartanak felvilágosítást erről a lehetőségről, és támogatást sem adnak annak, aki belevágná a kihalt tradíciók újjáélesztésébe. Elvégre megfogytakozott a láp, keményedik, edződik a talaj, minek akkor ide bivaly? – érvel a modern agrárkommandós.

Az előbbieken említett területfelosztást egyébként külföldön arra használják, hogy a vizes élőhelyek felfrissüljenek, megfiatalodjanak. Először is felszabadítják a mintaterület árterét, majd a kivágott növényt biomassza-alapanyagként erőművekbe szállítják, a megtisztított parcellákra pedig új, honos fűzet telepítenek, amely a jövőben szintén energianövényként tesz majd jó szolgálatot. Arról, hogy a gyalogakác-ergeteg ne terjedjen tovább, az eredeti élőhelyükre visszaköltöztetett, visszatelepített bivalyok gondoskodnak. Ők az pusztá ottlétükkel tartják fenn a területet.

Ilyen egyszerű.

*A kihullott könny megbosszulja
magát azon, aki okozta.
(Jókai Mór)*

Ha a Sebes-Köröst a beton közé szorított, kontrollált temesvári Bégához teszik majd hasonlóná, vagyis csatornává alakítják, meg fog szűnni folyónak lenni. Vize semmire sem lesz már jó, színváltozása láttán a horgászok legyintve mondanak majd le életük legemlékezetesebb fogásáról, partján kiszáradnak a szmogevő, füstfaló erdők, a szépségekből táp-

lálkozni akaró gyermekek pedig az esti meséből fog-nak értesülni (ha egyáltalán fognak) a folyó legendás élővilágáról.

Aki járt Hollandiában, az tudja, hogy az ottani folyóparti városok lényegesen különböznek az összes többitől. A rotterdami például a világ egyik legnagyobb forgalmú kikötője, tengeri és folyóvízi hajók fogadására egyaránt alkalmas, állomásairól az áru a Rajnán, majd számos, csatornává alacsonyított folyón át jut el a kontinens belsejébe. Minden előnye, alkalmassága dacára kiválóan szemlélteti viszont azt, hogy Európa úgymond fejlett vidékein, a civilizált nyugati világban szinte már nincsen természetes folyó, az európai embernek pedig fogalma sincs arról, milyen az, amikor a folyam kanyarog, zátonyokat és szigeteket épít, formálja a medrét.

A folyóvízi hajózás más európai országokban is népszerű módja a termékek olcsó, környezetbarát szállításának, célba juttatásának. Az eljárás azonban korántsem annyira csodálatos, mint amilyennek tűnik, egyes tervek szerint ugyanis a közeljövőben a Rajnán közlekedő hajók igényei lesznek a mérv-adók, ezekhez igazítják, idomítják majd a vele mesztérséges kapcsolatban álló folyókat. Az elképzelés elméletileg, műszakilag biztosan zseniális, de picit sem természetbarát. A projekt a folyami hajózást bővítené, de nem veszi figyelembe, hogy a folyók és azok árterei nem műszaki létesítmények, hanem az életet adó természet ütőerei. A befektetésnek emiatt akadnak ellenzői, jóllehet, a Rajna Európa legforgalmasabb, legkifizetődőbb vízi útja. Németországban és a Benelux-államokban óriási gazdasági körzete- ket köt össze, kapcsolatot létesít a tengerrel. A rajta végbemenő hatalmas közlekedés megszervezése, kiszolgálása végett a folyó számottevő változáson ment át az elmúlt évtizedekben. Van, aki ezt fejlődésként értelmezi, mások viszont úgy vélik, a Rajna már nem nevezhető folyónak, hisz csupán egy halott kanális. Vízhulla. Néhányan afelől is meg van- nak győződve, hogy a Duna is könnyen a Rajna sor- sára juthat.

Az úszó madár nyomán fénybarázda támad

Az Európai Unió TEN-T néven hirdette meg azt a programot, amely a szállítási útvonalak bővítésével, hatékonyabbá tételével foglalkozik. Ennek keretén belül tervezik a földrészt északnyugat-délkelet irány- ban átszelő Duna–Majna–Rajna vízi út fejlesztését, de a Duna hajózhatóságának a javítását is. Az ötlet, amely arra irányul, hogy a Fekete-tengert és az Északi-tengert Európa folyóinak segítségével kös- sék össze, nem rossz, vallják a szakértők, ám a di- agnózis felállításához érdemes pontosan megvizs- gálni a részleteket.

A Duna tíz országot köt össze, számtalan mellék- folyó táplálja, és sok helyen az ökológiai folyosó sze- repét tölti be. Partján ártéri erdőrengetegek és kiter- jedt mellékágak váltják egymást, amelyek a korábbi évszázadokban páratlan madárvilágnak adtak ott- hont, bölcsői voltak a bőséges halállománynak. A fo- lyószabályozások számos ilyen szakaszt semmisít- tettek meg, a városok egyre több szennyező anyag- gal terhelték meg a vizet, és nőtt a Dunán közlekedő hajók száma is.

A Kárpát-medencébe érve a Duna lelassul: hordalékait lerakva, földnyelveket, kavicspadokat építve terül szét a vidéken, éltető vízzel látva el az ivóvízként is szolgáló felszín alatti vízkészleteket. Szintje évszakonként változik, és előfordul, hogy az alacsony vízállás miatt hajózásra csak korlátozott mértékben alkalmas.

A hajóút fejlesztését célzó tervek azonban átlépnek e természeti adottságokon. Készítők azt akarják általuk elérni, hogy az év döntő hányadában nagy teherbírású hajók is úszhassanak a Dunán. Az ehhez szükséges vízmélység és víziút-szélesség elérését többek között a mellékágak elzárásával, a folyó medrének gyakori kotrásával képzelik el. A procedúra befejezése után a Duna ugyan szálegyenes és maximálisan hajózható lesz, ám a Rajnához hasonlóan élettelen csatornává silányul.

Pedig a Dunát kímélni kéne, hisz ősidők óta számos olyan szolgáltatást köszönhetünk neki, amit manapság ökológiaiainak neveznek egyesek. Övnünk, őriznünk kellene a Bégát meg a Sebes-Köröst is, mert vizük egyelőre alkalmas a horgászatra, nyugodt öbleik a hétvégi kirándulásokra; a városokat érintő partszakaszaikon sétányok, sportlétesítmények sorakoznak. A jelentős vízszennyezések ellenére e folyók még képesek kitisztulni, folttalanná válni, ott-hont adni az ártéri erdőkben burjánzó növény- és állatvilágnak, így aránylag egészséges ivóvizet biztosítanak a puszták lakóinak, az alföldieknek. Ezek olyan javak, ajándékok, amelyeket nem szabad feláldozni a hajózás korszerűsítéséért, mert a természet megbosszulja a fejtelent, esztelen beavatkozást. Inkább a vízi szállítást kellene a folyókhoz igazítani, mintsem a folyókat a száguldozó járművekhez.

Javulás e téren a szárazföldi infrastruktúra, logisztika fejlesztése révén is elérhető. A nemzetközi természetvédő szervezet (WWF) ajánlása szerint a belvízi hajózás tökéletesítésének a valódi piaci igényeket kell követnie úgy, hogy az ne kizárólag a tranzitforgalom követelményeinek feleljen meg. A döntéshozatal és a beruházás megkezdése előtt mindenképp megvizsgálandó, milyen hajótípusok sértenék a legkevésbé a folyó életét. A WWF előírja: minden beavatkozást részletes környezeti hatásvizsgálatnak kell megelőznie. Ez az a javaslat, amit nálunk soha senki nem fog betartani.

*Aggott sólyom vedlett szárnyal
Csak a szomszéd fáig szárnyal
(Tompai Mihály)*

Az automatizált, iparosított ember különféle tevékenységei miatt pusztuló természeti környezetünkben egyre nagyobb értéket képviselnek az érintetlen és a kevésbé háborított élőhelyek. Ezek fenntartása, jellegük megőrzése viszont körültekintően megtervezett és kivitelezett kezelési munkákat, gyógykúrákat igényel.

Értékes élőhelyek – furcsa módon – a motorizált ember építő munkája nyomán is keletkezhetnek, mivel a flóra s a fauna a mesterségesen kialakított területeken is élettérre talál, így a halastavakban, csatornapartokon, valamint az árvízvédelmi töltések építése során keletkezett kubikgödörökben. Ma már a Béga is szinte teljes hosszában ilyen, úgymond mesterséges alkotás, mégis jelentős vizes élőhelyként

tartjuk számon. Ennek egyik oka, hogy a Dél-Alföld egykoron kiterjedt mocsarai zömükben elpusztultak, lecsapolás áldozatává váltak, az eltűnt vízi világ pedig az ember által kialakított halastavak körül, a rizsföldeken, víztározókban lelt menedékre. Gazdag vegetációjával, madár- és halbőségével, a gémtelpek zajával a vidéki Béga vidéke is az eltűnt Bánságot idézi, ezért megóvása s bölcs hasznosítása a hivatásos természetvédőknek éppúgy kiemelkedő feladata, mint a lakosság többi részének és a hatóságoknak.

A hatalmas lápos, ingoványos alföldi táj már eleve mozaikosan tagolt volt, a települések színtereivé ezért az árterek és az árvízmentes hátak váltak. A természettel harmóniában élő, ártéri gazdálkodást folytató ember ezt a tájadottságot használta ki. A folyókból ki- és visszaáramló víz energiájával például a kezdetektől vízimalmokat működtetett, az egymással összeköttetésben álló patakocskákat és tavakat pedig a közlekedés, terményszállítás útvonalaiává változtatta. A folyami árterek a 19. század közepéig az alföldi gyümölcsstermesztésnek (főként az almának és a szilvának) is a legfőbb területei voltak, de ugyanitt árut is produkálhatott a helybeli, hisz a nád- és fakitermelés, a vályogvetés, no meg a zsákmányoló tevékenység nem csupán a lokális szükségleteket elégítette ki, hanem annál valamivel többre volt elegendő.

Napjainkra természetesen megváltozott a „mezei” ember életvitele, megélhetési módja, létfenntartási stratégiája, a mocsarak felszívódása után ugyanis az önfenntartás is történelmi fogalommá vált. A külső gazdasági érdekektől függő vidéken új módszerekre lenne szükség, olyanfélékre, amelyek visszavezetnek az elfeledett tudáshoz, az egykori bölcs területhasználathoz, ám úgy, hogy a korszerű eljárások a meglévő erőforrásokhoz alkalmazkodjanak és működjenek együtt a tájjal. Ennek a kölcsönösségnek a testhez álló, szelíd, humánus turizmus lehetne az eszköze.

A boksánbányai honvédszobor

A magyar államalapítás ezredfordulós esztendejében illik felleltározni a jelen és a múlt jellemző emlékeit. Szerte az országban, így Krassó-Szörényben is találhatók ilyenek.

A boksánbányai Bogsa várnak is nevezhető rom mellett a németboksáni római katolikus temetőben található, 1995-ben restaurált 1848-as obeliszkje, illetve az újra felfedezett negyvennyolcas honvédszobor is eme értékeink közé tartozik.

Tudnunk kell azt, hogy az obeliszk, amely annak idején 1875-től 1910-ig Németboksán főterén állott, többször volt kénytelen helyet változtatni. 1910-ben elkerült eredeti helyéről a főter Resicabánya felőli részére, mert a mai városháza elé a honvédszobor került.

1923-ban az obeliszket a korabeli rendszer kiparancsolta a főterről és a temető egyik sarkában kapott egyáltalán nem előkelő helyet. A Délnyugat II. évfolyama 1995 októberi, azaz 10. számában Krassay Szörény már a temető egyik díszsírhelyén mutatja be a megújított és egy kis, négy évszámmal ellátott (1848, 1918, 1945, 1989) pótlappal kiegészített obeliszket, amely előkelő helyének köszönhetően meglehetősen nagy látogatottságnak örvend.

A honvédszobor ünnepélyes leleplezése és felavatása 1910. november 13-án volt a Bogsaner Zeitung XIX. évfolyamának aznap, 47., piros-fehér-zölddel nyomott ünnepi száma szerint. A lapszám címlapján jelent meg Speidl Ernő Ünnepi óda című verse magyar nyelven, illetve a 12 oldalas – talán az alkalom miatt – két nyelvű napilap 2. oldalán Merkl Ede Kettős nemzeti ünnepünk című magyar nyelvű méltatása a lap német nyelvű verse, illetve köszöntője mellett. A Bogsaner Zeitungról érdemes megjegyezni, hogy a gótikus betűkkel írt napilap fejléce szerint Krassó-Szörényer Post, ami azt is jelenti, hogy megyei szórású és szerkesztésű lap-

ról van szó. Az Adolf Röser tulajdonában levő lapra ugyanakkor az is jellemző, hogy hivatalos dokumentumokat, bírósági végzéseket stb. magyar nyelven közölt, illetve magyarul írta a helységneveket is.

Magángyűjteményben találhatók azok az okmányok, amelyeket az egykori szoborbizottság állított ki, illetve kezelt. Ezekből az iratokból, ha nem is mindent, de sok érdemleges dolgot meg lehet tudni a Honvédszoborral kapcsolatban.

A legfontosabb az, hogy 1903-ban még sem a németboksániak, sem pedig a városatyák nem gondoltak szoborra. Ebben az évben még csak az obeliszk bekerítésére született gyűjtési határozat, aminek a gyakorlatba ültetéséhez nyomban hozzá is kezdtek. 1907-re már komoly összeg állt a rendelkezésre, mert észrevették, hogy az obeliszk meglehetősen rongálódott állapotban van. Végső döntés azonban nem az obeliszk felújításáról, hanem egy szobor állításáról született. A helyi előjáróság és a Boksáni járás vezetősége közben Hornai János szobrásssal egyeztetett, aki Füredi Richárd szobrászt javasolta a

Az 1910. november 13-án felavatott egykori Honvédszobor, Füredi Richárd alkotása.

szobor elkészítésére.

Ezek után felgyorsultak az események. 1908. december 6-án azzal bízták meg Füredit, hogy készítsen vázlatot elképzeléséről. 1909. január 17-én a művész bemutatva tervét egy kisméretű maketten, ennek nyomán pedig végleges megbízást kapott a munka elkészítésére. A szobor 1910 novemberére készült el, s amint az előbb szó volt róla, 13-án fel is avatták.

A szoborbizottság irataiból nem derül ki, hogy miért erre a

Üdvözlét Boksánbányáról – képeslap az emlékműről. Hátterben a Hitelbank épülete.

Honvéd obeliszk a temető sarkában – az 1848-48-es forradalomra és szabadságharcra való emlékezés helye

napra esett a választás, de az említett újság sejtetni engedi, hogy azért, mert azon a napon egy második nemzeti ünnep is volt, jelesen az állami népiskola új épületének az átadása és felszentelése. A kettős esemény keretében felnőttek és gyermekek számára egész napos műsor volt, amelyre két színháztermet is béreltek, s több társulat és együttes is bemutatkozott.

A hivatalos ünnepek a római katolikus templomban kezdődtek, és az iskola avatásával, majd a szobor leleplezésével folytatódtak. Jelen voltak a megye és a környék jelei. Az akkori Krassó-Szörény megye székhelye Lugos volt, és a megye területe is jócskán nagyobb volt a maiénál. A hivatalosságok közül csak néhányat említsünk meg: Petricu Kornél boksáni körjegyző, Huszarek Gyula járási főszolgabíró, Auer Mihály népiskolai igazgató, Medve Zoltán főispán és Jakabffy Elemér országgyűlési képviselő.

Az ünnepségre és annak előkészületeire is jellemző volt a nagyfokú elegancia és igényes, magas színvonal, illetve a minden igényt kielégíteni akaró figyelmes-ség, hogy mind az uraságok, mind a polgárság és a munkásokból, parasztokból álló köznép is megtalálja igényének és pénzének megfelelő rendezvényt.

Maga a szobor, amelyet csak korabeli, nem a legjobb minőségű fényképről ismerünk, kiváló alkotásnak tűnik. Magas, mintegy két méterre becsült talapzaton egy kétalakos köszobor áll. A negyvennyolcas honvéd harcra indulóban Hungária nőalakból lép ki úgy, hogy kifejeződik Hungária védelme. Hungária alakja a fenséges nagyságot fejezi ki, amelynek csak a feje női, de az alak megmunkálatlan durva kő. A női fej megkapóan hasonlít Zala Györgynek az aradi Szabadság-szobron látható Hungária-fejéhez.

A szobor hát- illetve oldalnézetéről nem tudunk semmit, mert ilyen kép nem áll rendelkezésünkre. A szobor lenti részétől felfelé haladva feltehetően három kötömbből lett kifaragva.

A németboksáni Honvédszobor mostohább sorban részesült, mint az obeliszk, mert ennek is el kellett tűnnie Boksánbánya főteréről. Ennek körülményeiről színhagyomány alapján van, aki úgy tudja, hogy a szobrot 1923-ban, mások szerint csak a kommunizmus idején távolították el a talapzatról, ahová a Bottlik Tibor által készített román katona szobra került. Ezt Bottlik megrendelésre készítette, és állítólag a legsikerlenebb műalkotásának nevezte, amit ugyan sem cáfolni, sem megerősíteni nem tudunk, az viszont biztos, hogy a művésznek a

Az obeliszk közelről.

román katona szobránál jóval remekebb alkotásai találhatók Boksánbánya területén. A Honvédszobor 1999 novemberében egy boksánbányai udvarról került elő. Pontosabban az alsó része, amelyen a honvéd alakja a talptól derékig látható. Ama boksánbányai telken egy sírkőfaragó élt, akinek a szobrot a kommunisták adták oda, hogy szétfűrészelve és hasznosítsa. A másik változat szerint a Hungária-fej egy a Berzavába vezető szennycsatornában hever. A középső részről – a honvéd főalakja, fejestül – azt mondják a helybeliek, hogy feldolgozta a sírköves, de lehet, hogy az is kallódik valahol.

Az RMDSZ és a helybeli római katolikus és református lelkészek támogatásával megpróbáljuk a Honvédszobor emlékét a lehető legméltóbbképp ápolni, illetve bevinni a köztudatba annak egykori létét, sorsát, hátha a véletlen valahol megőrizte, és a lényegesebb részeit is előhossa a nagy ismeretlenből.

MAKAY BOTOND

